

N.V. Nederlandse Gasunie

Geconsolideerde jaarrekening 2016

Geconsolideerde balans per 31 december (vóór winstbestemming)

<i>In € miljoenen</i>	Nadere toelichting	2016	2015
Activa			
Vaste activa			
- materiële vaste activa	3	8.665,3	9.134,0
- investeringen in joint ventures	5	233,2	157,4
- investeringen in geassocieerde deelnemingen	6	11,5	12,4
- overige kapitaalbelangen	7	470,2	434,9
- uitgestelde belastingvorderingen	8	430,3	322,5
Totaal vaste activa		9.810,5	10.061,2
Vlottende activa			
- voorraden	9	39,5	33,9
- handels- en overige vorderingen	10	182,8	202,0
- geldmiddelen en kasequivalenten	11	238,4	64,7
Totaal vlottende activa		460,7	300,6
Totaal activa		10.271,2	10.361,8

<i>In € miljoenen</i>	Nadere toelichting	2016	2015
Passiva			
Totaal eigen vermogen toekomend aan de aandeelhouder	12	5.601,9	5.717,5
Langlopende verplichtingen			
- rentedragende leningen	14	3.164,3	2.985,7
- uitgestelde belastingverplichtingen	15	202,5	210,3
- personeelsbeloningen	16	100,4	92,6
- voorzieningen	17	67,6	67,5
Totaal langlopende verplichtingen		3.534,8	3.356,1
Kortlopende verplichtingen			
- kortlopende financieringsverplichtingen	18	794,9	1.001,6
- handelsschulden en overige te betalen posten	19	339,6	286,6
Totaal kortlopende verplichtingen		1.134,5	1.288,2
Totaal passiva		10.271,2	10.361,8

Geconsolideerde winst-en-verliesrekening

<i>In € miljoenen</i>	Nadere toelichting	2016	2015
Opbrengsten	29	1.547,8	1.631,0
Aan investeringen toegerekende kosten		98,7	89,5
Personeelskosten	22	-/- 199,9	-/- 196,9
Overige bedrijfslasten	23	-/- 408,8	-/- 441,6
Afschrijvingen	3	-/- 304,6	-/- 296,0
Bijzondere waardeverminderingen	1	-/- 450,0	
Totale lasten		-/- 1.264,6	-/- 845,0
Bedrijfsresultaat	30	283,2	786,0
Financieringsbaten	24	2,2	2,8
Financieringslasten	25	-/- 127,2	-/- 135,2
Aandeel in resultaat joint ventures	5	31,2	39,3
Aandeel in resultaat geassocieerde deelnemingen	6	2,8	2,5
Dividend overige kapitaalbelangen	7	27,2	28,9
Resultaat vóór belastingen		219,4	724,3
Belastingen	26	-/- 35,9	-/- 171,4
Resultaat na belastingen		183,5	552,9
Toe te rekenen resultaat aan aandeelhouder		183,5	552,9

Geconsolideerde overzicht van gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten

<i>In € miljoenen</i>	Nadere toelichting	2016	2015
<i>Resultaat na belastingen zoals opgenomen in de geconsolideerde winst-en-verliesrekening</i>		183,5	552,9
<i>Saldo van actuariële winsten en verliezen ter zake van personeelsbeloningen waarvan vennootschapsbelasting</i>	16	-/- 3,8 1,2	4,1 -/- 1,2
Totaal van de resultaten verwerkt in het eigen vermogen, welke bij realisatie niet worden geherclassificeerd naar de winst- en verliesrekening		-/- 2,6	2,9
Mutaties van tegen reële waarde gewaardeerde kapitaalbelangen	7	35,3	10,5
Mutaties in de cashflow hedge reserves bij joint ventures en geassocieerde deelnemingen gewaardeerd op nettovermogenswaarde		1,2	9,5
Waarvan vennootschapsbelasting		-/- 0,3	-/- 3,1
Mutatie in de cash flow hedge reserve waarvan vennootschapsbelasting	13	-/- 1,3 0,3	-/- 1,7 0,4
<i>Totaal van de resultaten verwerkt in het eigen vermogen, welke bij realisatie worden geherclassificeerd naar de winst- en verliesrekening</i>		35,2	18,7
Totaal van de gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten		216,1	574,5
Toe te rekenen aan aandeelhouder		216,1	574,5

Geconsolideerd mutatieoverzicht van het eigen vermogen

<i>In € miljoenen</i>	Aandelen kapitaal	Cash flow hedge reserve	Reële waarde reserve	Overige reserves	Onverdeeld resultaat	Totaal
2016						
Stand per 1 januari	0,2	-/- 46,2	262,1	4.948,5	552,9	5.717,5
Totaal van de gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten over het boekjaar	-	-/- 0,1	35,3	-/- 2,6	183,5	216,1
Uitgekeerd dividend over 2015	-	-	-	-	-/- 331,7	-/- 331,7
Toegevoegd aan de overige reserves	-	-	-	221,2	-/- 221,2	-
Stand per 31 december	0,2	-/- 46,3	297,4	5.167,1	183,5	5.601,9
2015						
Stand per 1 januari	0,2	-/- 54,3	251,6	4.704,1	603,5	5.505,1
Totaal van de gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten over het boekjaar	-	8,1	10,5	3,0	552,9	574,5
Uitgekeerd dividend over 2014	-	-	-	-	-/- 362,1	-/- 362,1
Toegevoegd aan de overige reserves	-	-	-	241,4	-/- 241,4	-
Stand per 31 december	0,2	-/- 46,2	262,1	4.948,5	552,9	5.717,5

Geconsolideerd kasstroomoverzicht

<i>In € miljoenen</i>	Nadere toelichting	2016	2015
Kasstroom uit operationele activiteiten			
Opbrengsten		1.547,8	1.631,0
Totale lasten		-/- 1.264,6	-/- 845,0
Bedrijfsresultaat		283,2	786,0
Aanpassingen voor:			
- afschrijvingen	3	304,6	296,0
- bijzondere waardeverminderingen	1	450,0	-
- mutatie voorraden	9	-/- 5,6	2,1
- mutatie vorderingen	10	14,5	-/- 7,7
- mutatie niet-rentedragende verplichtingen		48,2	-/- 27,1
- resultaat desinvesteringen		14,5	14,4
Kasstroom uit bedrijfsoperaties		1.109,4	1.063,7
Ontvangen rente		2,2	2,8
Ontvangen dividend joint ventures	5	12,6	46,8
Ontvangen dividend geassocieerde deelnemingen	6	3,7	1,9
Ontvangen dividend overige kapitaalbelangen	7	27,2	27,2
Betaalde rente	25	-/- 140,9	-/- 138,7
Betaalde vennootschapsbelasting	26	-/- 130,4	-/- 151,7
		-/- 225,6	-/- 211,7
Kasstroom uit operationele activiteiten		883,8	852,0
Kasstroom uit investeringsactiviteiten			
Investeringen in (im)materiële vaste activa	3	-/- 294,0	-/- 357,3
Desinvesteringen in (im)materiële vaste activa	3	-	0,6
Investeringen in joint ventures	5	-/- 56,3	-/- 13,9
Desinvesteringen in joint ventures	5	-	10,9
Desinvesteringen in overige kapitaalbelangen	8	-	3,4
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		-/- 350,3	-/- 356,3
Transport		533,5	495,7

<i>In € miljoenen</i>	Nadere toelichting	2016	2015
Transport		533,5	495,7
Kasstroom uit financieringsactiviteiten			
Opname langlopende schulden	14	950,0	300,0
Aflossingen van langlopende schulden	14	-/- 721,4	-/- 521,5
Opname/aflossing kortlopende financieringsverplichtingen	18	-/- 256,7	105,1
Uitgekeerd dividend	28	-/- 331,7	-/- 362,1
Kasstroom uit financieringsactiviteiten		-/- 359,8	-/- 478,5
Mutatie geldmiddelen en kasequivalenten			
Geldmiddelen en kasequivalenten ultimo vorig jaar		64,7	47,5
Geldmiddelen en kasequivalenten ultimo dit jaar		238,4	64,7
		173,7	17,2

Toelichting op de geconsolideerde financiële overzichten

Opmaken en vaststellen van de jaarrekening

De jaarrekening 2016 is opgemaakt door de Raad van Bestuur op 14 maart 2017. De opgemaakte jaarrekening wordt ter vaststelling voorgelegd aan de Algemene Vergadering van Aandeelhouders van 22 maart 2017.

Aard der bedrijfsactiviteiten

De N.V. Nederlandse Gasunie (Gasunie) is een Europees gasinfrastructuurbedrijf. Het netwerk van Gasunie is één van de grootste gastransport-hogedruknetten in Europa en bestaat uit ongeveer 15.500 kilometer pijpleiding in Nederland en Noord-Duitsland, tientallen installaties en ongeveer 1.300 gasontvangstations. De jaarlijkse doorzet van gas bedraagt circa 1.250 TWh (125 miljard m³). Gasunie dient het algemeen belang in de markten waarin ze actief is en streeft ernaar een optimale waarde te creëren voor haar stakeholders. Gasunie biedt transportdiensten aan via haar dochterondernemingen Gasunie Transport Services B.V. in Nederland en Gasunie Deutschland Transport Services GmbH in Duitsland. Daarnaast biedt ze ook andere diensten aan op het gebied van gasinfrastructuur, waaronder gasopslag, LNG-opslag en het certificeren van groen gas via haar dochterbedrijf, Vertogas. Gasunie wil haar infrastructuur en kennis inzetten voor verdere ontwikkeling en integratie van hernieuwbare energiebronnen, en van groen gas in het bijzonder.

De vennootschap is statutair en feitelijk gevestigd te Groningen op Concourslaan 17, ingeschreven onder KvK-nummer 02029700.

Alle op balansdatum uitstaande aandelen worden gehouden door de Staat der Nederlanden.

Uitgangspunten voor de grondslagen

Op grond van de Verordening (EG) nr. 1606/2002 van het Europees Parlement dient de vennootschap haar geconsolideerde financiële overzichten op te stellen in overeenstemming met de bepalingen van de International Financial Reporting Standards (IFRS), zoals bekrachtigd door de Europese Unie.

De grondslagen van waardering en resultaatbepaling toegepast bij het opstellen van de geconsolideerde jaarrekening 2016 zijn consistent met de toegepaste grondslagen bij het opstellen van de geconsolideerde jaarrekening 2015, behalve voor de nieuwe standaarden en interpretaties welke effectief zijn geworden vanaf boekjaar 2016.

De volgende nieuwe standaarden en interpretaties, welke bekrachtigd zijn binnen de Europese Unie, zijn effectief geworden vanaf boekjaar 2016:

- Amendments to IAS 27: Equity Method in Separate Financial Statements
- Amendments to IAS 1: Disclosure Initiative
- Annual Improvements to IFRSs: 2012–2014 Cycle
- Amendments to IAS 16 and IAS 38: Clarification of Acceptable Methods of Depreciation and Amortisation
- IAS 16 & IAS 38 Revaluation method proportionate restatement of accumulated depreciation
- Amendments to IFRS 11: Joint Arrangements – Accounting for Acquisitions of Interests in Joint Operations (Amendments)
- IAS 19 Employee Benefits - Defined Benefit Plans: Employee Contributions (Amendments)
- Annual Improvements to IFRSs 2010–2012 Cycle

- IFRS 10, IFRS 12 and IAS 28 – Investment Entities: Applying the Consolidation Exception (Amendments)

De toepassing van de hierboven opgenomen standaarden en interpretaties heeft geen materiële invloed op het eigen vermogen en het resultaat van de vennootschap en heeft geen additionele toelichtingen tot gevolg.

Vanaf boekjaar 2017 worden de volgende nieuwe standaarden en interpretaties effectief maar zijn nog niet bekrachtigd binnen de Europese Unie:

- IAS 12: Recognition of Deferred Tax Assets for Unrealized losses (Amendments)
- IAS 7: Statement of Cash Flows. Disclosure initiative: Amendments to IAS 7

De vennootschap verwacht dat de toepassing van de hierboven opgenomen onderwerpen geen materiële invloed heeft op het eigen vermogen en resultaat van de vennootschap. Toepassing van IAS 7 brengt naar verwachting additionele toelichtingen bij het kasstroomoverzicht met zich mee.

Vanaf boekjaar 2018 worden de volgende standaarden effectief die zijn bekrachtigd binnen de Europese Unie:

- IFRS 9 Financial Instruments
- IFRS 15 Revenue from Contracts with Customers

Vanaf boekjaar 2018 worden de volgende nieuwe standaarden effectief die nog niet zijn bekrachtigd binnen de Europese Unie:

- Amendments to IFRS 2: Classification and Measurement of Share-based Payment Transactions (issued on 20 June 2016)
- Amendments to IFRS 4: Applying IFRS 9 Financial Instruments with IFRS 4 Insurance Contracts (issued on 12 September 2016)

De vennootschap heeft onderzocht in hoeverre IFRS 9 materiële invloed zal hebben op het eigen vermogen en resultaat van de vennootschap in de periode van eerste toepassing en in hoeverre dit zal leiden tot additionele toelichtingen. Naar verwachting is er geen materiele invloed op het eigen vermogen en het resultaat van de vennootschap. Mogelijk leidt toepassing van de standaard tot aanvullende toelichtingen op het gebied van hedge accounting.

De vennootschap heeft onderzocht in hoeverre IFRS 15 materiële invloed zal hebben op het eigen vermogen en resultaat van de vennootschap in de periode van eerste toepassing en in hoeverre dit zal leiden tot additionele toelichtingen. Naar verwachting is er geen materiele invloed op het eigen vermogen en resultaat van de vennootschap. Wel brengt toepassing van IFRS 15 naar verwachting additionele toelichtingen met zich mee, met name ten aanzien van contracten en afzonderlijke leveringsverplichtingen, en de inschattingen van het management bij het toepassen van deze standaard.

IFRS 16 Leases wordt vanaf het boekjaar 2019 effectief. De vennootschap heeft onderzocht in hoeverre dit materiële invloed zal hebben op het eigen vermogen en resultaat van de vennootschap in de periode van eerste toepassing en in hoeverre dit zal leiden tot additionele toelichtingen. Naar verwachting is er geen materiele invloed op het eigen vermogen en resultaat van de vennootschap. Wel zal er een niet-materiele verschuiving van bedrijfslasten naar rente- en afschrijvingslasten plaatsvinden. Daarnaast zullen zowel de materiele vaste activa als de kort- en langlopende verplichtingen toenemen. Voorts zal er in het kasstroom overzicht een verschuiving plaatsvinden van operationele kasstromen naar financieringskasstromen. Tot slot verwacht de vennootschap aanvullende toelichtingen op te stellen inzake de leaseverplichtingen bij de afschrijvingslasten en de financieringslasten.

Oordelen en schattingen door het management

Het management maakt bij het opstellen van de jaarrekening schattingen en beoordelingen, die de gerapporteerde bedragen voor activa en passiva op balansdatum en het resultaat over het boekjaar beïnvloeden.

Oordelen en schattingen zijn met name van belang bij de waardering van vaste activa, voorziening voor opruimingskosten en saneringen, uitgestelde belastingen, pensioenen en overige kapitaalbelangen en bij de classificatie van kapitaalsbelangen in het kader van IFRS 10 Consolidated Financial Statements en IFRS 11 Joint Arrangements.

Vaste activa

Vaste activa betreffen onder andere het gastransportnetwerk.

Materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen kostprijs verminderd met lineaire afschrijvingen, gebaseerd op de verwachte economische levensduur rekening houdend met de restwaarde, en bijzondere waardeverminderingen. Hiertoe zijn aannames gedaan over de levensduur, restwaarde en toekomstige kasstromen van voornamelijk de transportleidingen.

Een belangrijk deel van de bedrijfsactiviteiten valt onder reguleringsregimes. De toekomstige kasstromen en de daarmee samenhangende realiseerbare waarde van de gereguleerde activa worden mede bepaald door oordelen en schattingen ten aanzien van de kasstromen die binnen het relevante reguleringskader kunnen worden verdiend. Voor aanvullende informatie verwijzen wij naar punt 1 van de nadere toelichting op de geconsolideerde balans.

Voorziening voor opruimingskosten en saneringen

Een voorziening voor opruimingskosten en saneringen is gevormd naar aanleiding van besluiten van het management om binnen afzienbare tijd specifieke activa buitengebruik te stellen, te verwijderen of te saneren, bijvoorbeeld naar aanleiding van nieuwe wetgeving. De omvang van de voorziening wordt bepaald aan de hand van ervaringscijfers van gereed gekomen projecten. Voor aanvullende informatie verwijzen wij naar punt 17 van de nadere toelichting op de geconsolideerde balans.

Een voorziening voor algemene opruimingskosten op langere termijn wordt niet opgenomen omdat het thans niet aannemelijk wordt geacht dat het opruimen van transportleidingen en toebehoren aan de orde zal komen. Verwacht wordt dat de opbrengsten van een alternatieve aanwending (op termijn) verminderd met de kosten van conservering zullen opwegen tegen de (maatschappelijke) kosten van het opruimen.

Uitgestelde belastingvorderingen

Voor alle verrekenbare tijdelijke verschillen en voor beschikbare voorwaartse verliescompensatie wordt een uitgestelde belastingvordering opgenomen voor zover het waarschijnlijk is dat er fiscale winst beschikbaar zal zijn voor verrekening. Hiertoe zijn aannames gedaan over de toekomstige fiscale winsten.

Pensioenen

De kosten van de toegezegd-pensioenregelingen en de waardering van de toegezegd-pensioenverplichtingen worden bepaald met behulp van actuariële berekeningen. Hiertoe zijn belangrijke aannames gedaan over de markttrente op bedrijfsobligaties van hoge kwaliteit ter bepaling van de disconteringsvoet, de verwachte toekomstige salarisverhogingen, de verwachte toekomstige pensioenverhogingen en de gemiddelde levensverwachting. Voor aanvullende informatie verwijzen wij naar punt 17 van de nadere toelichting op de geconsolideerde balans.

Overige kapitaalbelangen

Het belang in Nord Stream AG wordt gewaardeerd tegen reële waarde rekening houdend met een disconteringsvoet na belastingen op de verwachte kasstromen. De verwachte kasstromen zijn gebaseerd op contractueel gemaakte afspraken. Bij het bepalen van de disconteringsvoet na belastingen zijn de aannames door het management belangrijk. Voor aanvullende informatie verwijzen wij naar punt 7 van de nadere toelichting op de geconsolideerde balans.

Grondslagen voor consolidatie

In de geconsolideerde jaarrekening zijn de financiële gegevens van de N.V. Nederlandse Gasunie en haar groepsmaatschappijen opgenomen. Groepsmaatschappijen zijn rechtspersonen en vennootschappen waarin beslissende zeggenschap ('control') wordt uitgeoefend.

Van 'control' is sprake indien de Groep:

- macht ('power') heeft over de relevante activiteiten van de betreffende rechtspersoon/vennootschap; en
- is blootgesteld aan of gerechtigd is tot variabele opbrengsten uit hoofde van de betrokkenheid bij de rechtspersoon/vennootschap; en
- over de mogelijkheid beschikt zijn macht over de rechtspersoon /vennootschap te gebruiken om de omvang van de opbrengsten van de investeerder te beïnvloeden.

In het algemeen wordt control verondersteld indien de Groep meer dan 50% van de stemgerechtigde aandelen bezit, maar dit wordt naar de feitelijke omstandigheden per individueel kapitaalbelang beoordeeld.

Bij gewijzigde omstandigheden beoordeelt de Groep opnieuw of wel of geen sprake is van control.

De groepsmaatschappijen worden integraal geconsolideerd vanaf de datum waarop beslissende zeggenschap op de groepsmaatschappij is verkregen. De groepsmaatschappijen worden niet meer in de consolidatie opgenomen vanaf de datum waarop geen sprake meer is van beslissende zeggenschap. De posten in de geconsolideerde jaarrekening worden volgens uniforme grondslagen van waardering en resultaatbepaling vastgesteld.

Financiële relaties en niet-gerealiseerde resultaten tussen groepsmaatschappijen worden geëlimineerd.

De in de consolidatie begrepen groepsmaatschappijen zijn:

Naam van de vennootschap	Zetel	Aandeel in kapitaal op 31 december	
		2016	2015
EnergyStock B.V.	Groningen	100%	100%
Gastransport Noord-West Europa B.V.	Groningen	100%	100%
Gastransport Noord-West Europa Holding B.V.	Groningen	100%	100%
Gastransport Noord-West Europa Services 1 B.V.	Groningen	100%	100%
Gastransport Noord-West Europa Services 2 B.V.	Groningen	100%	100%
Gastransport Noord-West Europa Services 3 B.V.	Groningen	100%	100%
Gastransport Noord-West Europa Services 4 B.V.	Groningen	100%	100%
Gasunie BBL B.V.	Groningen	100%	100%
Gasunie Engineering B.V.	Groningen	100%	100%
Gasunie New Energy B.V.	Groningen	100%	100%
Gasunie LNG BBR B.V.	Groningen	-	100%
Gasunie LNG Holding B.V.	Groningen	100%	100%
Gasunie Peakshaver B.V.	Groningen	100%	100%
Gasunie Transport Services B.V.	Groningen	100%	100%
Gasunie Grid Services B.V.	Groningen	100%	100%
Gasunie Underground Storage (GUUS) B.V.	Groningen	100%	100%
Vertogas B.V.	Groningen	100%	100%
Gasunie Deutschland GmbH & Co. KG	Hannover, Duitsland	100%	100%
Gasunie Deutschland Services GmbH	Hannover, Duitsland	100%	100%
Gasunie Deutschland Technical Services GmbH	Hannover, Duitsland	100%	100%
Gasunie Deutschland Transport Services GmbH	Hannover, Duitsland	100%	100%
Gasunie Deutschland Transport Services Holding GmbH	Hannover, Duitsland	100%	100%
Gasunie Deutschland Verwaltungs GmbH	Hannover, Duitsland	100%	100%
Gasunie Infrastructuur AG	Zug, Zwitserland	100%	100%

Gasunie Peakshaver B.V. is opgericht in 2014. Per 1 januari 2017 is deze vennootschap gefuseerd met Gasunie Transport Services B.V.

Gasunie Transport Services B.V. is de netbeheerder van het landelijk gastransportnet in de zin van de Gaswet. De Minister heeft regels gesteld ten aanzien van goed financieel beheer door een netbeheerder in het 'Besluit Financieel Beheer Netbeheerder'. Deze regels bestaan uit een aantal financiële ratio's waaronder een eigenvermogensminimum. Dit kan leiden tot restricties ten aanzien van de uitkeerbaarheid van onder andere dividend.

In 2016 is Gasunie LNG BBR B.V. geliquideerd. De liquidatie is resultaat neutraal verlopen.

Per 1 januari 2016 heeft Gasunie Transport Services B.V. het eigendom van het regionaal gastransportnetwerk in Nederland en de daarmee samenhangende activa, passiva en activiteiten tegen boekwaarde afgesplitst naar Gasunie Grid Services B.V. Gasunie Transport Services B.V. blijft het landelijk hoofd gastransportnetwerk in Nederland beheren.

De N.V. Nederlandse Gasunie heeft de afsplitsing van het regionaal gastransportnetwerk intern gefinancierd door het verstrekken van eigen vermogen aan Gasunie Grid Services B.V.

Grondslagen van waardering en resultaatbepaling

Algemeen

De algemene grondslag voor de waardering en de resultaatbepaling wordt gevormd door de historische kosten. Voor zover onderstaand niet anders vermeld, wordt deze algemene grondslag toegepast.

Vreemde valuta

De functionele en rapporteringvaluta van de vennootschap is de euro. De geconsolideerde jaarrekening is opgemaakt in euro's.

Transacties in vreemde valuta worden verantwoord tegen de koers van de functionele valuta per de datum van de transactie.

Monetaire activa en passiva in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per balansdatum. Eventuele omrekeningsverschillen alsmede verschillen bij afwikkeling van de transacties worden verantwoord in de winst-en-verliesrekening.

Bedrijfscombinaties (acquisities)

Bedrijfscombinaties worden verantwoord in overeenstemming met de in IFRS 3 Business Combinations beschreven methodiek: de 'acquisition method'. De verkrijgingsprijs van een acquisitie wordt bepaald op het totaal van opgeofferde activa, aangegane of overgenomen verplichtingen en door de overnemende partij uitgegeven eigen vermogen instrumenten. Kosten verband houdend met de overname worden direct ten laste van de winst-en-verliesrekening gebracht. De bij de bedrijfscombinaties verkregen identificeerbare activa, passiva en voorwaardelijke verplichtingen worden door de overnemende partij verantwoord tegen de reële waarde op de overnamedatum.

Het meerdere van de verkrijgingsprijs van een acquisitie boven het Gasunie aandeel in de reële waarde van de netto identificeerbare activa, passiva en voorwaardelijke verplichtingen wordt geclassificeerd als goodwill. Het wordt opgenomen onder de immateriële vaste activa. Na de eerste opname wordt de goodwill gewaardeerd tegen kostprijs minus eventuele geaccumuleerde bijzondere waardeverminderingen.

Vaste activa

Materiële vaste activa

Materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen kostprijs verminderd met lineaire afschrijvingen, gebaseerd op de verwachte economische levensduur rekening houdend met de restwaarde en bijzondere waardeverminderingen. De restwaarde van het actief, de gebruiksduur en de afschrijvingsmethodes worden beoordeeld en indien noodzakelijk aangepast per het einde van het boekjaar.

De bijdrage van derden in de kosten van aanleg van het gastransportnetwerk worden op de investeringen in mindering gebracht.

Materiële vaste activa die op balansdatum nog niet zijn opgeleverd worden verantwoord onder de 'vaste bedrijfsmiddelen in uitvoering'. Na de ingebruikname worden de betreffende activa naar hun aard gerubriceerd onder één van de hoofdcategorieën. De hoeveelheden gas en stikstof permanent aanwezig in de pijpleidingen en cavernes benodigd voor het gastransport en gerelateerde diensten worden opgenomen onder de 'andere vaste bedrijfsmiddelen'.

De materiële vaste activa worden onderverdeeld in de volgende componenten:

- Bedrijfsgebouwen en -terreinen
- Compressorstations
- Installaties
- Hoofdtransportleidingen c.a.
- Regionale transportleidingen c.a.
- Ondergrondse gasopslag
- Andere vaste bedrijfsmiddelen
- Vaste bedrijfsmiddelen in uitvoering

Investerings in joint operations

Investerings in joint operations zijn kapitaalbelangen waarin de vennootschap gezamenlijke zeggenschap uitoefent en rechten heeft op de activa en verplichtingen uit hoofde van de schulden van de kapitaalbelangen.

In de financiële overzichten worden de rechten op de activa en verplichtingen uit hoofde van de schulden en de bijbehorende rechten op de opbrengsten en lasten van de joint operations opgenomen.

Investerings in joint ventures

Investerings in joint ventures zijn kapitaalbelangen waarin de vennootschap gezamenlijke zeggenschap uitoefent en rechten heeft op de netto-activa van de kapitaalbelangen.

Deze kapitaalbelangen worden volgens de equity-methode gewaardeerd. Overeenkomstig deze methode worden de kapitaalbelangen opgenomen tegen de verkrijgingsprijs (inclusief goodwill) vermeerderd met het aandeel in het resultaat en het aandeel in de overige gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten vanaf het moment van verwerving en verminderd met het aandeel in de dividenduitkeringen. In de winst-en-verliesrekening en in het geconsolideerde overzicht van gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten wordt het aandeel van de vennootschap in het resultaat van de joint ventures opgenomen.

Investerings in geassocieerde deelnemingen

Investerings in geassocieerde deelnemingen zijn kapitaalbelangen waarin de vennootschap invloed van betekenis uitoefent op het zakelijke en financiële beleid.

Deze kapitaalbelangen worden volgens de equity-methode gewaardeerd. Overeenkomstig deze methode worden de kapitaalbelangen opgenomen tegen de verkrijgingsprijs (inclusief goodwill) vermeerderd met het aandeel in het resultaat en het aandeel in de overige gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten vanaf het moment van verwerving en verminderd met het aandeel in de dividenduitkeringen. In de winst-en-verliesrekening wordt het aandeel van de vennootschap in het resultaat van de geassocieerde deelnemingen opgenomen.

Overige kapitaalbelangen

Een overig kapitaalbelang wordt op basis van IAS 39 na de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde, waarbij niet-gerealiseerde winsten of verliezen worden verwerkt in het eigen vermogen totdat het overig kapitaalbelang niet meer wordt opgenomen of onderhevig is aan een bijzondere waardevermindering. Op dat moment wordt de cumulatieve winst of het cumulatieve verlies verwerkt in de winst-en-verliesrekening.

Indien de reële waarde niet betrouwbaar kan worden vastgesteld wordt een overig kapitaalbelang gewaardeerd tegen kostprijs.

In de winst-en-verliesrekening wordt het ontvangen dividend van de overige kapitaalbelangen opgenomen.

Bijzondere waardeverminderingen van vaste activa

De vennootschap onderzoekt periodiek en indien daartoe een aanleiding bestaat of er sprake is van een bijzondere waardevermindering van vaste activa, waaronder (im)materiële en financiële vaste activa. Zij bepaalt daartoe de realiseerbare waarde van de activa. De realiseerbare waarde is de hoogste van de directe en de indirecte opbrengstwaarde. Indien deze waarde lager is dan de huidige boekwaarde, dan wordt het verschil ten laste van de winst-en-verliesrekening gebracht. De aard van de activa leidt ertoe dat de realiseerbare waarde veelal niet per actief kan worden bepaald. In deze gevallen wordt de realiseerbare waarde bepaald van de kasstroomgenererende eenheid waartoe het actief behoort.

De vennootschap onderzoekt indien daartoe een aanleiding bestaat of het bijzondere waardeverminderingverlies dat in voorgaande perioden is verantwoord voor een materieel vast actief niet meer bestaat of is afgenomen. Een eventuele terugname wordt in de winst- en verliesrekening verantwoord. Bijzondere waardeverminderingen van goodwill worden in toekomstige perioden niet teruggenomen.

Vlottende activa

Vorraden

De voorraden van onderhoudsmaterialen en onderdelen worden opgenomen tegen de gemiddelde inkooprijzen of lagere realiseerbare waarde.

Vorderingen

Vorderingen worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde. Na eerste verwerking worden zij gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs gebruikmakend van de effectieve interestmethode onder aftrek van de voorziening wegens oninbaarheid. Indien daartoe een objectieve aanleiding is, wordt een voorziening wegens oninbaarheid gevormd. Onder de post handelsvorderingen zijn tevens de per balansdatum nog niet gefactureerde bedragen begrepen van in het boekjaar verleende diensten.

Geldmiddelen en kasequivalenten

Geldmiddelen omvatten de beschikbare geldmiddelen in contanten en uitstaande bedragen bij banken. Kasequivalenten worden aangehouden met als doel kortlopende verplichtingen contant te voldoen, en worden niet zozeer aangewend voor investeringen of andere doeleinden. Een belegging komt slechts in aanmerking als kasequivalent indien ze onmiddellijk kan worden omgezet in een gekend bedrag aan geldmiddelen en niet onderhevig is aan een materieel risico van waardeverminderingen.

Langlopende verplichtingen

Dit betreft verplichtingen met een resterende looptijd van meer dan een jaar. De binnen een jaar vervallende aflossingsverplichtingen op langlopende schulden worden opgenomen onder kortlopende verplichtingen.

Rentedragende leningen worden bij de eerste opname gewaardeerd tegen reële waarde van de ontvangen prestatie verminderd met de transactiekosten. Na deze eerste opname worden de rentedragende leningen vervolgens gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve-rentemethode. De leningen worden niet meer opgenomen op het moment dat de contractuele verplichting is vervallen of verlopen.

Personeelsbeloningen

De langlopende verplichtingen ter zake van personeelsbeloningen hebben betrekking op pensioenverplichtingen, jubileumuitkeringen en de kosten van de secundaire arbeidsvoorwaarden na pensionering voor postactieve en gepensioneerde werknemers.

Pensioenverplichtingen

De N.V. Nederlandse Gasunie en de in de consolidatie begrepen groepsmaatschappijen hebben meerdere pensioenregelingen die haar werknemers aanspraak geeft op onder andere ouderdoms- en nabestaandenpensioen.

Per 1 juli 2013 is de pensioenovereenkomst van de medewerkers van de N.V. Nederlandse Gasunie gewijzigd. De nieuwe pensioentoezegging houdt in dat de vennootschap zich verplicht heeft tot het betalen van een vaste, vooraf vastgestelde premie. Deze premie is gebaseerd op een voorwaardelijk middelloonsysteem, met als ambitie een opbouw van 2% per jaar van de pensioengrondslag. Ook het Pensioenspaarreglement Raad van Bestuur (gebaseerd op een voorwaardelijk middelloonsysteem) is vervangen door de nieuwe pensioenovereenkomst.

Per 1 januari 2015 is nieuwe wetgeving van kracht geworden betreffende de fiscaal toegestane pensioenopbouw. De pensioenopbouw in een voorwaardelijk middelloonsysteem is gemaximeerd op 1,875% per jaar over de gemiddelde pensioengrondslag en het maximaal pensioengevend salaris is € 100.000. Per 1 januari 2015 is de pensioenregeling in lijn met deze wetgeving gewijzigd. De pensioentoezegging, het betalen van de vooraf vastgestelde premie, is niet gewijzigd.

De pensioenovereenkomst kwalificeert in IFRS termen als een zogenaamde toegezegde bijdrageregeling.

De verschuldigde premie uit hoofde van de pensioentoezeggingen aan de werknemers van de N.V. Nederlandse Gasunie wordt betaald aan de Stichting Pensioenfonds Gasunie. De stichting voert de pensioenregeling uit. Voor alle pensioenverplichtingen, welke zijn ondergebracht bij Stichting Pensioenfonds Gasunie, houdt het fonds beleggingen aan.

Voor de werknemers van Gasunie Deutschland die vanaf 2012 in dienst zijn getreden is in 2013 een pensioenregeling geïmplementeerd en per 1 januari 2013 van kracht geworden. Deze pensioenregeling welke één op één is herverzekerd bij een pensioenfonds wordt behandeld als een toegezegde bijdrageregeling. De werkgeversbijdrage wordt per jaar bepaald door het bruto pensioeninkomen en kan oplopen tot 4% van de bijdragegrondslag.

De pensioenregeling van de werknemers van Gasunie Deutschland, die vóór 2012 in dienst zijn getreden, betreft een toegezegd-pensioenregeling welke is gebaseerd op een eindloonsysteem. De aanspraken van deze werknemers zijn niet afgefinancierd.

De voorziening voor pensioenverplichtingen wordt berekend in overeenstemming met de 'projected unit credit method of actuarial cost allocation'. Volgens deze methode wordt de contante waarde van de pensioenaanspraken bepaald op basis van het aantal actieve dienstjaren tot aan de balansdatum, het geraamde salarisoniveau per de verwachte pensioneringsdatum en de disconteringsvoet.

Actuariële winsten en verliezen worden volledig en rechtstreeks verantwoord in het eigen vermogen in de periode waarin zij zich voordoen onder aftrek van uitgestelde belastingen.

Jaarlijks worden actuariële berekeningen opgesteld door externe actuarissen.

Voorziening voor jubileumuitkeringen

De voorziening heeft betrekking op de jubileumuitkeringen die de N.V. Nederlandse Gasunie uitkeert aan haar werknemers bij dienstjubilea. Er is rekening gehouden met de kans dat de uitkering zal plaatsvinden en met een disconteringsvoet vóór belastingen welke rekening houdt met de huidige marktbeoordelingen voor de tijdswaarde van geld en de risico's die inherent zijn aan de verplichting.

Voorziening voor kosten van de secundaire arbeidsvoorwaarden na pensionering voor postactieve en gepensioneerde werknemers

De voorziening heeft betrekking op de vergoeding die de N.V. Nederlandse Gasunie verstrekt aan haar werknemers na hun pensionering. De voorziening vertegenwoordigt de contante waarde van de al ingegane verplichtingen ter zake van postactieve en gepensioneerde werknemers. Er is rekening gehouden met sterkansen en een disconteringsvoet vóór belastingen welke rekening houdt met de huidige marktbeoordelingen voor de tijdswaarde van geld en de risico's die inherent zijn aan de verplichting.

Periodiek worden de veronderstellingen van deze voorziening getoetst aan de hand van sterfte-, rente- en kostenontwikkelingen en zo nodig bijgesteld.

Voorzieningen

Het bedrag opgenomen als voorziening is de best mogelijke schatting op de balansdatum van de uitgaven die vereist zijn om aan de bestaande verplichting te voldoen, rekening houdend met de waarschijnlijkheid van het mogelijke resultaat van de gebeurtenis.

Indien het effect van de tijdswaarde van geld materieel is, wordt een voorziening bepaald op de contante waarde van de uitgaven die naar verwachting vereist zullen zijn om de verplichting af te wikkelen.

De disconteringsvoet wordt bepaald vóór belastingen en houdt rekening met de huidige marktbeoordelingen voor de tijdswaarde van geld en de risico's die inherent zijn aan de verplichting.

Voorziening voor opruimingskosten en saneringen

Deze voorziening wordt gevormd naar aanleiding van besluiten van het management om binnen afzienbare tijd specifieke activa buitengebruik te stellen, te verwijderen of te saneren, bijvoorbeeld naar aanleiding van nieuwe wetgeving.

Kortlopende verplichtingen

Dit betreft verplichtingen met een looptijd van maximaal een jaar.

Opbrengsten

Onder 'opbrengsten' wordt verstaan de opbrengsten van aan derden geleverde diensten uit gastransport en gastransport gerelateerde diensten aan derden onder aftrek van kortingen en over deze omzet geheven belastingen zoals omzetbelasting.

Indien het resultaat van een transactie aangaande het verlenen van een dienst betrouwbaar kan worden geschat, wordt de opbrengst met betrekking tot die dienst verwerkt naar rato van de verrichtte prestaties in het boekjaar.

Diensten die betrekking hebben op het beschikbaar stellen van transportcapaciteit, staan los van het daadwerkelijk gebruik. Zij worden geacht te zijn geleverd, indien de capaciteit ter beschikking heeft gestaan aan de afnemer gedurende het overeengekomen tijdsvak.

Aan investeringen toegerekende kosten

Onder de 'aan investeringen toegerekende kosten' worden de eigen bedrijfskosten opgenomen ten dienste van de vervaardiging van materiële vaste activa. Het betreft voornamelijk de kosten van eigen en inleenpersoneel en een deel van de organisatiekosten van de ondersteunende afdelingen.

Overige bedrijfslasten

De kosten worden bepaald op historische basis, met inachtneming van de hiervoor al vermelde grondslagen voor de waardering en worden toegerekend aan de verslagperiode waarop zij betrekking hebben. Verliezen worden in aanmerking genomen in de verslagperiode waarin zij voorzienbaar zijn.

Lease

Leaseovereenkomsten waarbij sprake is van overdracht aan de Groep van nagenoeg alle aan het eigendom verbonden risico's en voordelen, worden geclassificeerd als financiële lease en opgenomen als investeringen onder materiële vaste activa, waartegenover een verplichting op lange termijn wordt gevormd. Bij overige leaseovereenkomsten (operationele lease) worden betalingen uit hoofde van deze leaseovereenkomsten op tijdsevenredige basis als last in het resultaat verwerkt.

Financieringsbaten en -lasten

Hieronder worden baten en lasten verband houdende met de financiering verantwoord.

Rentebaten worden tijdsevenredig in de winst-en-verliesrekening verwerkt rekening houdend met de effectieve rentevoet van de desbetreffende actiefpost, indien hun bedrag bepaalbaar is en hun ontvangst waarschijnlijk.

Rentelasten worden geactiveerd indien deze betrekking hebben op de aankoop, constructie of productie van kwalificerende activa, waarvoor geldt dat het actief noodzakelijkerwijze pas na een aanzienlijke tijdsperiode klaar is voor het beoogde gebruik.

De overige rentelasten worden tijdsevenredig in de winst-en-verliesrekening verwerkt rekening houdend met de effectieve rentevoet van de desbetreffende passiefpost.

Vennootschapsbelasting

Voor alle belastbare tijdelijke verschillen wordt een uitgestelde belastingverplichting opgenomen. Voor alle verrekenbare tijdelijke verschillen en voor beschikbare voorwaartse verliescompensatie wordt een uitgestelde belastingvordering opgenomen voor zover het waarschijnlijk is dat er fiscale winst beschikbaar zal zijn voor verrekening.

De uitgestelde belastingverplichtingen en -vorderingen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. Bij de waardering worden die belastingtarieven gehanteerd die naar verwachting van toepassing zullen zijn op de periode waarin realisatie zal plaatsvinden op basis van de belastingtarieven en de belastingwetgeving waarvan het wetgevingsproces (materieel) is afgesloten op balansdatum. De uit tariefswijzigingen voortvloeiende mutaties worden verwerkt in de winst-en-verliesrekening met uitzondering van de mutaties die betrekking hebben op de herwaardering van de materiële vaste activa per 1 januari 2004, de fiscale verwerking van de door de Staat betaalde koopsom, de actuariële winsten en verliezen en de cash flow hedge reserve. Deze mutaties worden rechtstreeks in het eigen vermogen verwerkt.

(Uitgestelde) belastingvorderingen en –verplichtingen worden gesaldeerd indien er een wettelijk afdwingbaar recht bestaat om de belastingvorderingen en –verplichtingen te salderen en deze vorderingen en verplichtingen samenhangen met door dezelfde belastingautoriteit opgelegde winstbelasting aan dezelfde belasting verschuldigde entiteit, dan wel op verschillende belasting verschuldigde entiteiten die voornemens zijn de belastingvorderingen en -verplichtingen te salderen of waarvan de belastingvorderingen en –verplichtingen gelijktijdig worden gerealiseerd.

Tussen de N.V. Nederlandse Gasunie en haar Nederlandse 100%-groepsmaatschappijen bestaat een fiscale eenheid. Aan deze groepsmaatschappijen wordt geen vennootschapsbelasting toegerekend, met uitzondering van Gasunie Transport Services B.V. en Gasunie Grid Services B.V. De in de vennootschappelijke winst-en-verliesrekening opgenomen belastinglast heeft betrekking op alle tot de fiscale eenheid behorende vennootschappen, met uitzondering van Gasunie Transport Services B.V. en Gasunie Grid Services B.V.

Tussen Gasunie Deutschland GmbH & Co. KG en haar Duitse 100%-groepsmaatschappijen bestaat een fiscale eenheid in Duitsland voor Gewerbesteuer en Körperschaftsteuer/Solidaritätszuschlag.

De belastingen worden berekend op basis van het verantwoorde resultaat, rekening houdend met fiscaal vrijgestelde posten en geheel of gedeeltelijk niet-aftrekbare kosten.

Kasstroomoverzicht

In dit overzicht komen de gegenereerde kasstromen tot uitdrukking. De kasstroom uit operationele activiteiten wordt op basis van de indirecte methode bepaald uitgaande van de opbrengsten in de geconsolideerde winst-en-verliesrekening. Gasunie presenteert ontvangen en betaalde rente, ontvangen dividenden van joint ventures, geassocieerde deelnemingen en overige kapitaalbelangen en betaalde vennootschapsbelasting als onderdeel van de kasstroom uit operationele activiteiten.

Financiële informatie per segment

De informatie over de bedrijfsactiviteiten waarover afzonderlijke financiële informatie beschikbaar is en waarvan de bedrijfsresultaten regelmatig worden beoordeeld door de hoogstgeplaatste functionaris die belangrijke operationele beslissingen neemt is gericht op enerzijds de 'gastransport'-activiteiten in Nederland en Duitsland en anderzijds de 'new business'-activiteiten.

De binnen Gasunie te definiëren operationele segmenten op basis van IFRS 8 Operating Segments zijn:

- Gasunie Transport Nederland
- Gasunie Deutschland
- Participations

Voor nadere financiële informatie per segment verwijzen wij naar punt 29 tot en met 31 van de toelichting op de geconsolideerde jaarrekening.

Afgeleide financiële instrumenten

Cash flow hedge accounting

Op de afgeleide financiële instrumenten die daartoe specifiek zijn aangewezen door het management, die zijn gericht op het afdekken van een zeer waarschijnlijke kasstroom en voldoen aan de overige voorwaarden wordt cash flow hedge accounting toegepast.

Zij worden bij de eerste opname verantwoord tegen de reële waarde per de datum waarop het contract is aangegaan en vervolgens wordt hun reële waarde periodiek opnieuw bepaald. De reële waarde wordt berekend door middel van het disconteren van de toekomstige kasstromen tegen de actuele rentecurve.

De winst of het verlies op het effectieve deel van het afdekkinginstrument wordt verwerkt in de cash flow hedge reserve in het eigen vermogen onder aftrek van belastingen. Een eventueel ineffectief gedeelte van de afdekking wordt onmiddellijk in de winst-en-verliesrekening verwerkt.

Wanneer een afdekkinginstrument wordt afgewikkeld, blijft de winst of het verlies op het effectieve deel in het eigen vermogen opgenomen voor zover naar verwachting de onderliggende kasstroom nog zal plaatsvinden. Indien de onderliggende kasstroom niet langer verwacht wordt, wordt de winst of het verlies op het effectieve deel, dat is uitgesteld in het eigen vermogen, onmiddellijk ten gunste of ten laste gebracht van de winst-en-verliesrekening.

De afgeleide financiële instrumenten die aangewezen en effectief zijn in het kader van hedge accounting, worden verantwoord in lijn met het onderliggende contract. Afhankelijk van de aard en looptijd van het onderliggend contract vindt rubricering als langlopend of kortlopend plaats.

Overige afgeleide financiële instrumenten

De overige afgeleide financiële instrumenten die ter dekking van bestaande risico's worden gebruikt zoals renteswaps en valutatermijntransacties worden vanaf eerste opname gewaardeerd tegen reële waarde met verwerking van waardeverminderingen in de winst-en-verliesrekening.

Indien de reële waarde positief is, wordt het instrument opgenomen onder 'overige vorderingen' en onder 'overige schulden' indien deze waarde negatief is. Afhankelijk van de aard en looptijd van het onderliggend contract vindt rubricering als langlopend of kortlopend plaats.

Nadere toelichting op de geconsolideerde balans

1. Onderzoek naar bijzondere waardeverminderingen

Algemeen

De vennootschap onderzoekt indien daartoe een aanleiding bestaat of er sprake is van een bijzondere waardevermindering van (im)materiële en financiële vaste activa.

Bij het uitvoeren van een onderzoek naar bijzondere waardeverminderingen (impairment test) doet het management aannames, onder andere ten aanzien van ontwikkelingen in het relevante reguleringskader op korte en lange termijn, maakt zij schattingen van bijvoorbeeld de toekomstige kasstromen en stelt zij de disconteringsvoet vast. Deze aannames, schattingen en oordelen hebben een significante invloed op de indirecte opbrengstwaarde.

Er is sprake van een bijzondere waardevermindering indien de realiseerbare waarde van een actief of een groep van activa lager ligt dan de boekwaarde. De realiseerbare waarde is de hoogste van de directe en de indirecte opbrengstwaarde.

De indirecte opbrengstwaarde wordt berekend op basis van de door het management verwachte toekomstige kasstromen. Deze kasstromen zijn gebaseerd op het door de Raad van Bestuur goedgekeurde business plan voor de komende drie jaren en op een recente meerjarenprognose voor de periode daarna.

In de loop van 2015 is besloten om alternatieven voor het bestaande impairment test model te ontwikkelen. De Raad van Bestuur heeft in 2016 het impairment test model voor de gereguleerde gastransportdiensten gewijzigd teneinde het model beter te laten aansluiten bij de gereguleerde omgeving waarin netbeheerders opereren en aanvullend inzicht te krijgen in de gevolgen van investeringen, kosten en regulatoire toegestane inkomsten op de realiseerbare waarde. De wijziging betreft het overstappen van een model met verwachte specifieke kasstromen tot de economische horizon in 2070 zonder restwaarde, naar een model met een kortere periode met verwachte specifieke kasstromen (10 jaar) en daarna een restwaarde op basis van de (gecorrigeerde) RAB: de door de toezichthouder vastgestelde regulatoire boekwaarde van de activa. Het is deze laatste (boek)waarde van de investeringen, die de netbeheerder conform Europese regelgeving met een redelijk rendement via de tarieven mag terugverdienen.

Er zijn geen aanwijzingen dat de directe opbrengstwaarde hoger is dan de indirecte opbrengstwaarde.

In 2016 is de kapitaalkostenvergoeding van het bedrijf ('corporate WACC') herbeoordeeld. De corporate WACC is relevant bij het bepalen van de verwachte kapitaalkostenvergoeding en de disconteringsvoet van toekomstige reguleringsperioden. De evaluatie van de corporate WACC heeft geleid tot een verlaging van deze WACC van 4,5% nominaal na belasting ultimo 2015 naar 4,0% nominaal na belasting ultimo 2016. De daling wordt met name veroorzaakt door de ontwikkelingen op de kapitaalmarkt.

Onderzoek naar bijzondere waardeverminderingen gastransportnetwerk in Nederland

Aanleiding voor het onderzoek 31 december 2016

De Autoriteit Consument & Markt (ACM) heeft de bevoegdheid om jaarlijks de tarieven vast te stellen die GTS maximaal in rekening mag brengen voor het transport, de aan transport gerelateerde taken, de aansluiting, balancering en kwaliteitsconversie. ACM stelt daartoe de methode van regulering vast voor een periode van ten minste drie en ten hoogste vijf jaar. Dit methodebesluit vormt de basis voor de berekening van de toegestane omzet, de doelmatigheidskorting en de tarieven gedurende de reguleringsperiode.

De door de toezichthouder toegestane omzet bestaat uit een vermogenskostenvergoeding voor het geïnvesteerd vermogen (RAB), een vergoeding voor de jaarlijkse afschrijvingskosten (berekend op basis van de door de toezichthouder vastgestelde afschrijvingstermijnen en vastgestelde RAB) en een vergoeding voor de operationele kosten. Daarnaast kan de toezichthouder een doelmatigheidskorting opleggen en deze op de tarieven in mindering brengen.

De vorige reguleringsperiode is geëindigd op 31 december 2016. ACM heeft besloten om de methode van regulering voor vijf jaar vast te stellen. De nieuwe reguleringsperiode heeft derhalve betrekking op de jaren 2017 tot en met 2021.

Bij het vaststellen van het methodebesluit hanteert ACM de uniforme openbare voorbereidingsprocedure (UOV-procedure). Hierin publiceert ACM een ontwerp besluit, waarop belanghebbenden middels een zienswijze kunnen reageren. In het definitieve besluit dient ACM rekening te houden met die zienswijzen.

Op 24 februari 2017 heeft ACM het definitieve methodebesluit 2017-2021 gepubliceerd. ACM heeft voorafgaand aan de publicatie met belangrijke marktpartijen kunnen afspreken dat deze partijen waaronder Gasunie instemmen met de essentiële onderdelen van het besluit en hiertegen geen beroep zullen instellen.

De wijzigingen in het nieuwe methodebesluit ten opzichte van het methodebesluit 2014-2016 betreffen: de lengte van de reguleringsperiode, de vaststelling van de kostenbasis (met name pensioen en energiekosten), de aanpassing van de begininkomsten, het opleggen van een statische efficiëncykorting, de vaststelling van de dynamische efficiëntie, de hoogte van de WACC, de regulering van de bestaande aansluitingen, de vergoeding voor investeringen en vaststelling van tariefcorrecties.

Uitgangspunt van het onderzoek

Bij het bepalen van de realiseerbare waarde is uitgegaan van het reguleringskader zoals dat in het definitieve Methodebesluit 2017-2021 en in andere regelingen is vastgelegd.

Statische efficiencybenchmark

ACM heeft voor het eerst (twee) benchmarkonderzoeken laten uitvoeren om de efficiency van GTS vast te vaststellen. Het doel hiervan is het in lijn brengen van de toegestane inkomsten van GTS met het vermeende kostenniveau van een structureel vergelijkbare efficiënte netbeheerder. Voor de reguleringsperiode 2017-2021 is de gewogen gemiddelde statische efficiency van GTS vastgesteld op 88,6%.

ACM zal naar verwachting voor de volgende reguleringsperiode vanaf 2022 weer een efficiencybenchmark laten uitvoeren. Voorzichtigheidshalve gaan we er vanuit dat we in de reguleringsperiode 2022-2026 een vergelijkbare efficiëncykorting van toepassing zal zijn. In de komende jaren zullen wij eraan werken om onze efficiency meer aantoonbaar te maken in vergelijking met andere landelijke netwerkbedrijven door het verbeteren van de benchmarktechnieken. Voor de reguleringsperioden vanaf 2027 veronderstellen we een 100% efficiëncyscore.

Kapitaalkostenvergoeding

Bij het bepalen van de kapitaalkostenvergoeding voor de reguleringsperiode (2017-2021) is uitgegaan van de in het Methodebesluit vastgelegde WACC (3,0% reëel voor belastingen); vergelijkbaar met 3,4% nominaal na belastingen. Voor de reguleringsperiode vanaf 2022 is een WACC verondersteld van 4,0% nominaal na belastingen. De in het Methodebesluit vastgelegde WACC is geen onderdeel van de eerder genoemde afspraken tussen ACM en marktpartijen over het definitieve Methodebesluit 2017-2021.

Disconteringsvoet

De verwachte kasstromen zijn contant gemaakt met een disconteringsvoet die gerelateerd is aan de verwachte kapitaalkostenvergoeding voor de betreffende periode. Voor de jaren 2017-2022 bedraagt de gemiddelde disconteringsvoet 3,6% nominaal na belastingen. Voor de jaren vanaf 2022 is een disconteringsvoet toegepast van 4,0% nominaal na belastingen.

Overige uitgangspunten

Bij dit onderzoek is verondersteld dat het huidige reguleringskader ongewijzigd wordt voortgezet.

Onzekerheden in het onderzoek

In onderstaande tabel is indicatief het effect aangegeven van een wijziging van een belangrijke veronderstelling op de realiseerbare waarde. De wijziging wordt verondersteld telkens aan het begin van de volgende reguleringsperiode plaats te vinden onder overige gelijkblijvende omstandigheden.

Wijziging in de veronderstelling	Ter grootte van	Wijziging in de realiseerbare waarde
1. de reële kapitaalkostenvergoeding na belastingen in de reguleringsperiode 2017-2026	+/- 0,25%-punt	+/- € 80 miljoen
2. de disconteringsvoet nominaal na belastingen in de reguleringsperiode 2017-2026	+/- 0,25%-punt	-/+ € 130 miljoen
3. statische efficiëncyscore ten opzichte van 88,6% in de reguleringsperiode 2022-2026	+ 5%-punt	+ € 85 miljoen

Uitkomst van het onderzoek

Op grond van de thans beschikbare informatie heeft het management geconcludeerd dat er sprake is van een bijzondere waardevermindering van het gastransportnet in Nederland op 31 december 2016 ter grootte van € 450 miljoen.

2. Acquisities

N.V. Nederlandse Gasunie heeft in het tweede halfjaar van 2016, via Gasunie Deutschland Transportservices GmbH, 50% van de aandelen van JordgasTransport GmbH overgenomen. De overige 50% is overgenomen door Open Grid Europe. JordgasTransport GmbH heeft 30,8% in bezit van het NETRA (Nordeutsche Erdgas Transversale) netwerk systeem, dat bestaat uit ca. 350 km pijpleiding en twee compressorstations. De overige aandeelhouders in NETRA zijn Gasunie Deutschland Transportservices GmbH en Open Grid Europe. Met de transactie zijn Gasunie Deutschland Transportservices GmbH en Open Grid Europe de enige overgebleven aandeelhouders in NETRA. Voor de boekhoudkundige verwerking van deze transactie verwijzen wij naar de toelichting onder nr. 5.

3. Materiële vaste activa

<i>In € miljoenen</i>	Boekwaar -de 1 jan. 2016	Invest- eringen	Des- invest- teringen	Afschrij- vingen	Bijzondere waarde- vermindere- ningen	Boekwaar -de 31 dec. 2016
Bedrijfsgebouwen en -terreinen	96,5	48,3	0,1	5,3	-/- 9,0	130,4
Compressorstations	941,6	51,0	1,0	47,9	-/- 46,4	897,3
Installaties	1.055,2	96,5	3,2	70,9	-/- 53,7	1.023,9
Hoofdtransportleidingen c.a.	5.301,0	19,2	1,3	107,5	-/- 279,0	4.932,4
Regionale transportleidingen	769,5	82,3	4,1	20,9	-/- 55,3	771,5
Ondergrondse gasopslag	527,5	1,7	4,8	16,0	-	508,4
Andere vaste bedrijfsmiddelen	194,0	36,8	0,0	36,1	-/- 6,6	188,1
Vaste bedrijfsmiddelen in uitvoering	248,7	-/- 35,4	-	-	-	213,3
Totaal voor boekjaar 2016	9.134,0	300,4	14,5	304,6	-/- 450,0	8.665,3

<i>In € miljoenen</i>	Boekwaarde per 1 jan. 2015	Investe- ringen	Desinves- teringen	Afschrij- vingen	Boekwaarde per 31 dec. 2015
Bedrijfsgebouwen en -terreinen	98,2	3,4	0,3	4,8	96,5
Compressorstations	924,1	61,9	0,3	44,1	941,6
Installaties	1.064,9	62,4	2,4	69,7	1.055,2
Hoofdtransportleidingen c.a.	5.187,3	218,4	1,2	103,5	5.301,0
Regionale transportleidingen c.a.	768,9	22,5	3,5	18,4	769,5
Ondergrondse gasopslag	539,9	4,2	0,7	15,9	527,5
Andere vaste bedrijfsmiddelen	180,9	51,6	0,8	37,7	194,0
Vaste bedrijfsmiddelen in uitvoering	333,9	-/- 79,7	5,5	-	248,7
Totaal voor boekjaar 2015	9.098,1	344,7	14,7	294,1	9.134,0

<i>In € miljoenen</i>	Aanschaf- waarde per 31 dec. 2016	Cumulatieve afschrijvingen *) per 31 dec. 2016	Aanschaf- waarde per 31 dec. 2015	Cumulatieve afschrijvingen *) per 31 dec. 2015
Bedrijfsgebouwen en -terreinen	216,3	85,9	168,2	71,8
Compressorstations	1.388,5	491,2	1.343,4	401,7
Installaties	1.777,2	753,3	1.699,9	644,7
Hoofdtransportleidingen c.a.	7.270,9	2.338,5	7.256,7	1.955,7
Regionale transportleidingen c.a.	1.060,1	288,6	986,4	216,9
Ondergrondse gasopslag	595,8	87,4	599,8	72,3
Andere vaste bedrijfsmiddelen	574,3	386,2	538,2	344,2
Vaste bedrijfsmiddelen in uitvoering	213,3		248,7	-
Totaal	13.096,4	4.431,1	12.841,3	3.707,3

*) *Inclusief eventuele bijzondere waardeverminderingen.*

Afschrijvingstermijnen

Met ingang van 1 januari 2008 is de resterende afschrijvingstermijn voor investeringen in transportleidingen verlengd tot aan 2063. De boekwaarde per deze datum en de investeringen vanaf deze datum in transportleidingen worden afgeschreven tot aan 2063.

Eind 2014 heeft de N.V. Nederlandse Gasunie de economische horizon, die maatgevend is voor de resterende afschrijvingstermijn van de transportleidingen, herbeoordeeld. Dit heeft ertoe geleid dat de economische horizon is verlegd van 2063 tot 2070 per 1 januari 2015. De boekwaarde per deze datum en de investeringen vanaf deze datum in transportleidingen worden afgeschreven tot aan 2070. Door deze wijziging in de resterende afschrijvingstermijnen zijn de afschrijvingen van de transportleidingen vanaf 2015 met circa € 20 miljoen verlaagd ten opzichte van vóór 2015.

Voor compressorstations en installaties geldt vanaf 1 januari 2004 een afschrijvingstermijn van (gemiddeld) 30 jaar.

De afschrijvingstermijnen van de andere componenten zijn als volgt:

- Bedrijfsgebouwen: 50 jaar
- Ondergrondse gasopslag: 0 tot 40 jaar, gemiddeld circa 35 jaar
- Andere vaste bedrijfsmiddelen: 5 tot 20 jaar

Op terreinen, gas- en stikstofvoorraden wordt niet afgeschreven.

Bijzondere waardeverminderingen gastransportnetwerk

Voor dit onderwerp verwijzen wij naar punt 1 van de nadere toelichting op de geconsolideerde balans.

4. Investerings in joint operations

De N.V. Nederlandse Gasunie heeft rechtstreeks of via haar groepsmaatschappijen belangen in de volgende joint operations:

Naam van de vennootschap	Zetel	Aandeel in kapitaal op 31 december	
		2016	2015
BBL Company V.O.F.	Groningen	60%	60%
Arbeitsgemeinschaft GOAL/Fluxys NEL-Projektphase	Hannover, Duitsland	51,3%	51,3%

BBL Company V.O.F. exploiteert een gaspijpleiding tussen Balgzand in Nederland en Bacton in het Verenigd Koninkrijk. De vennootschap heeft (indirect) een 60% belang in BBL Company V.O.F. Op grond van de overeenkomsten tussen de vennoten van BBL Company V.O.F. dienen significante besluiten genomen te worden met een meerderheid van 80%. Technisch gezien kwalificeert het 60% aandeel van de vennootschap in BBL Company V.O.F. niet als joint venture of joint operation onder IFRS 11 aangezien er geen unanieme beslissing benodigd is. In Nederland wordt een V.O.F. structuur echter gezien als een transparante structuur waarbij de partners een belang in de activa en verplichting van de V.O.F hebben. De juridische en economische realiteit van BBL Company V.O.F. is vergelijkbaar met een joint operation, en derhalve komt de verwerkingswijze van dit belang overeen met de verwerkingswijze van een joint operation.

In 2013 hebben Gasunie Ostseeanbindungsleitung (GOAL) GmbH en Fluxys Deutschland GmbH een samenwerkingsverband opgericht, in de vorm van een 'arbeitsgemeinschaft', welke verantwoordelijk is voor de afronding van de Nordeuropäische Erdgasleitung. In het samenwerkingsverband Arbeitsgemeinschaft GOAL/Fluxys NEL-Projektphase heeft de vennootschap geen beslissende zeggenschap. Dit samenwerkingsverband kwalificeert als joint operation.

5. Investerings in joint ventures

De N.V. Nederlandse Gasunie heeft rechtstreeks of via haar groepsmaatschappijen belangen in de volgende joint ventures:

Naam van de vennootschap	Zetel	Aandeel in kapitaal op 31 december	
		2016	2015
Gate terminal C.V.	Rotterdam	50%	50%
Gate terminal Management B.V.	Rotterdam	50%	50%
LBBR Management B.V.	Groningen	0%	50%
LNG Break Bulk Rotterdam C.V.	Rotterdam	0%	50%
DEUDAN - Deutsch/Dänische Erdgastransport-GmbH	Handewitt, Duitsland	75%	75%
DEUDAN - Deutsch/Dänische Erdgastransport-GmbH & Co. KG	Handewitt, Duitsland	33,4%	33,3%
Norddeutsche Erdgastransport Infrastruktur (v/h DEUDAN - Holding GmbH)	Hannover, Duitsland	44%	51%
JordgasTransport GmbH	Emden, Duitsland	50%	0%
NETRA GmbH Norddeutsche Erdgas Transversale	Emstek/Schneiderkrug, Duitsland	50%	33,3%
NETRA GmbH Norddeutsche Erdgas Transversale & Co. KG	Emstek/Schneiderkrug, Duitsland	50%	28,7%
Biogas Netwerk Twente B.V.	Almelo	50%	0%

De mutaties in de investeringen in joint ventures zijn als volgt:

<i>In € miljoenen</i>	2016	2015
Stand per 1 januari	157,4	152,6
Investerings	0,2	3,3
Acquisities	56,1	10,6
Aandeel in resultaat na belastingen	31,2	39,3
Aandeel in overige gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten	0,9	9,3
Ontvangen dividend	-/- 12,6	-/- 46,8
Desinvesteringen	-	-/- 10,9
Stand per 31 december	233,2	157,4

Joint venture in Gate Terminal

De vennootschap heeft (indirect) een 50% belang in Gate terminal Management B.V. en Gate terminal C.V., welke een 100% belang heeft in Gate terminal B.V. Het betreft een samenwerkingsverband met Koninklijke Vopak N.V. met als doel om een terminal voor vloeibaar aardgas (LNG) op de Maasvlakte te exploiteren.

In 2015 heeft Gasunie LNG Holding B.V. haar 47,6% belang in Gate terminal C.V. uitgebreid naar 50%. De verkrijgingprijs bedraagt € 10,6 miljoen. Dit betreft de uitkoop van een joint venture partner.

De vennootschap heeft gedurende het boekjaar € 12,0 miljoen (2015: € 8,6 miljoen) aan dividend ontvangen van Gate terminal C.V.

Geconsolideerde financiële informatie Gate terminal C.V.:

<i>In € miljoenen</i>	31 dec. 2016	31 dec. 2015
Vaste activa	909,0	908,5
<i>waarvan uitgestelde belastingvorderingen</i>	36,3	36,8
Vlottende activa	71,0	133,2
<i>waarvan geldmiddelen en kasequivalenten</i>	62,5	126,4
Langlopende verplichtingen	778,5	779,6
<i>waarvan rentedragende leningen</i>	613,2	612,1
<i>waarvan afgeleide financiële instrumenten</i>	165,3	167,5
Kortlopende verplichtingen	60,4	138,1
<i>waarvan kortlopende financieringsverplichtingen</i>	42,7	36,5
<i>waarvan belastingverplichtingen</i>	1,0	9,4
Netto investering	141,1	124,0
Aandeel Gasunie	50%	50%
Boekwaarde	70,6	62,0

<i>In € miljoenen</i>	2016	2015
Opbrengsten	147,8	145,0
Totale lasten	-/- 59,6	-/- 53,8
<i>waarvan afschrijvingen</i>	-/- 32,7	-/- 31,9
Financieringslasten	-/- 35,1	-/- 36,8
Belastingen	-/- 13,7	-/- 14,0
Resultaat na belastingen	39,4	40,4
Overige gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten	1,9	18,4
Totaal van de gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten	41,2	58,8
Aandeel Gasunie in de gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten	20,6	29,4

Overige joint ventures

In LBBR Management B.V. en LNG Break Bulk Rotterdam C.V. had de vennootschap een 50% (indirect) belang. Het betreft een samenwerkingsverband met Koninklijke Vopak N.V. met als doel om een small-scale (breaking bulk) LNG terminal inclusief bijbehorende faciliteiten te ontwikkelen, implementeren en opereren. In 2016 is LBBR Management B.V. geliquideerd. De liquidatie is resultaat neutraal verlopen.

Vanaf 1 juli 2014 vinden binnen LNG Break Bulk Rotterdam C.V. geen activiteiten meer plaats omdat Gate terminal B.V. deze heeft overgenomen per deze datum. In 2016 is LNG Break Bulk Rotterdam C.V. geliquideerd. De liquidatie is resultaat neutraal verlopen.

N.V. Nederlandse Gasunie heeft in het tweede halfjaar van 2016 via Gasunie Deutschland Transportservices GmbH 50% van de aandelen van JordgasTransport GmbH verworven. De overige 50% is overgenomen door Open Grid Europe. N.V. Nederlandse Gasunie heeft op basis van de overeenkomsten gezamenlijke zeggenschap in JordgasTransport GmbH. Dit kapitaalbelangen kwalificeert als joint venture.

JordgasTransport GmbH heeft 30,8% in bezit van het NETRA (Nordeutsche Erdgas Transversale) netwerk systeem, dat bestaat uit ca. 350 km pijpleiding en twee compressorsstations. De overige aandeelhouders in NETRA zijn Gasunie Deutschland Transportservices GmbH en Open Grid Europe. Met de transactie zijn Gasunie Deutschland Transportservices GmbH en Open Grid Europe de enige overgebleven aandeelhouders in NETRA.

Als gevolg van deze transactie stijgt het aandeel van N.V. Nederlandse Gasunie in de stemrechten van NETRA GmbH Norddeutsche Erdgas Transversale en NETRA GmbH Norddeutsche Erdgas Transversale & Co. KG naar 50%. Gasunie heeft op basis van de overeenkomsten gezamenlijke zeggenschap. Deze kapitaalbelangen kwalificeren als joint venture.

Tevens als onderdeel van deze transactie is DEUDAN Holding GmbH hernoemd naar Norddeutsche Erdgastransport Infrastruktur GmbH. Het belang van N.V. Nederlandse Gasunie in de stemrechten is afgenomen tot 50%. Op grond van de overeenkomsten tussen de aandeelhouders van Norddeutsche Erdgastransport Infrastruktur GmbH heeft Gasunie gezamenlijke zeggenschap. Dit kapitaalbelang kwalificeert als joint venture.

DEUDAN - Deutsch/Dänische Erdgastransport-GmbH & Co. KG opereert een gaspijpleiding in Duitsland van de Itzehoe regio naar de Duits/Deense grens in de Flensburg regio. Het aandeel van Gasunie in de stemrechten van deze deelneming is 75%. Op grond van de overeenkomsten tussen de aandeelhouders van

DEUDAN - Deutsch/Dänische Erdgastransport-GmbH heeft de vennootschap geen beslissende zeggenschap. Dit kapitaalbelang kwalificeert als joint venture.

Op 13 juli 2016 is Biogas Netwerk Twente B.V. opgericht. Het betreft een samenwerkingsverband met Cogas B.V. met als doel de aanleg en het beheer van leidingen en daarmee verbonden hulpmiddelen en de aanleg, het onderhoud en het ter beschikking stellen van installaties ten behoeve van biogas. Het aandeel van Gasunie in de stemrechten van deze deelneming is 50%. Gasunie heeft op basis van de bestaande overeenkomsten gezamenlijke zeggenschap.

Financiële informatie overige joint ventures:

<i>In € miljoenen</i>	2016	2015
Boekwaarde per 31 december	162,6	95,4
Aandeel Gasunie in resultaat na belastingen	11,4	19,3
Ontvangen dividend	0,6	38,2

6. Investerings in geassocieerde deelnemingen

De N.V. Nederlandse Gasunie heeft rechtstreeks of via haar groepsmaatschappijen belangen in de volgende geassocieerde deelnemingen:

Naam van de vennootschap	Zetel	Aandeel in kapitaal op 31 december	
		2016	2015
ICE Endex Holding B.V.	Amsterdam	20,9%	20,9%
GASPOOL Balancing Services GmbH	Berlin, Duitsland	16,7%	16,7%

De N.V. Nederlandse Gasunie heeft een aandeel van 20,9% in ICE Endex Holding B.V., een Europese energiebeurs in derivaten- en spotgas. Met de andere aandeelhouder van ICE Endex Holding B.V. is een optie overeenkomst afgesloten met een looptijd van 5 jaar, welke van kracht is geworden per 26 maart 2015. Op grond van deze overeenkomst heeft de vennootschap het recht om haar 20,9% belang te verkopen op basis van de dan geldende waardering van de aandelen aan de andere aandeelhouder, waarbij een minimum en een maximum waarde geldt. Tevens is overeengekomen dat de andere aandeelhouder het recht heeft het 20,9% belang te kopen van de N.V. Nederlandse Gasunie tegen de dan geldende waardering van de aandelen, waarbij eveneens een minimum en een maximum waarde geldt. De waardering van de aandelen in ICE Endex Holding B.V. wordt bepaald op basis van de contante waarde van de verwachte kasstromen, rekening houdend met de tussen partijen overeengekomen contractuele bepalingen over de te hanteren waarderingstechniek en andere belangrijke inputgegevens. Per balansdatum overtreft de waardering van de aandelen in ICE Endex Holding B.V. de afgesproken maximum verkoopprijs. Hierdoor heeft de optie overeenkomst een negatieve waarde per 31 december 2016 van € 9,5 miljoen (ultimo 2015: € 10,2 miljoen). Deze waarde is opgenomen als 'afgeleide financiële instrumenten' onder 'handelsschulden en overige te betalen posten' op de balans. De waardeverandering van de optie overeenkomst van positief € 0,7 miljoen (2015: € 1,2 miljoen positief) is opgenomen onder 'overige financieringslasten' in de winst- en-verliesrekening. Als de andere aandeelhouder gebruik maakt van het recht om het 20,9% belang te kopen van de N.V. Nederlandse Gasunie, dan vindt afwikkeling van de waarde van de optie overeenkomst plaats ten gunste van het resultaat.

GASPOOL Balancing Services GmbH is een Noord-Duitse virtuele gashandelsplaats. Het aandeel van Gasunie in de stemrechten van deze deelneming is 20%.

De mutaties in de investeringen in geassocieerde deelnemingen zijn als volgt:

<i>In € miljoenen</i>	2016	2015
Stand per 1 januari	12,4	11,7
Aandeel in resultaat na belastingen	2,8	2,5
Aandeel in overige gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten	-	0,1
Ontvangen dividend	-/- 3,7	-/- 1,9
Stand per 31 december	11,5	12,4

Het totale aandeel van Gasunie in de gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten van geassocieerde deelnemingen is in 2016 € 2,8 miljoen (2015: € 2,6 miljoen).

7. Overige kapitaalbelangen

De mutaties in de overige kapitaalbelangen zijn als volgt:

<i>In € miljoenen</i>	2016	2015
Stand per 1 januari	434,9	424,4
Mutatie reële waarde rechtstreeks verwerkt in het eigen vermogen	35,3	10,5
Stand per 31 december	470,2	434,9

De overige kapitaalbelangen zijn een belang van 9% in Nord Stream AG, 12,7% in PRISMA European Capacity Platform GmbH en 12,5% in Energie Data Services Nederland (EDSN) B.V.

De belangen in PRISMA European Capacity Platform GmbH, EDSN B.V. en Nordstream AG worden gewaardeerd tegen reële waarde. N.V. Nederlandse Gasunie hanteert bij het bepalen van de reële waarde van relevante activa een disconteringsvoet die gebaseerd is op de risicovrije rente vermeerderd met een passende risico-opslag. Deze door Gasunie gehanteerde disconteringsvoet varieert van 4% tot 7% na belastingen, afhankelijk van het risicoprofiel van het te waarderen actief.

Met ingang van 10 juni 2008 heeft N.V. Nederlandse Gasunie een belang van 9% verkregen in Nord Stream AG, welke twee gaspijpleidingen door de Baltische Zee van Rusland naar Duitsland opereert. Het kapitaalbelang in Nord Stream AG wordt gehouden door Gasunie Infrastructuur AG en is bedoeld als een investering met een duurzaam karakter die dienstbaar is aan de doelstellingen van de N.V. Nederlandse Gasunie. Per 1 oktober 2011 is de eerste en per 8 oktober 2012 is de tweede gaspijpleiding in gebruik genomen.

De verwachte kasstromen zijn gebaseerd op contractueel gemaakte afspraken. Indien de disconteringsvoet wijzigt met 0,5%-punt, dan leidt dit indicatief (onder overige gelijkblijvende omstandigheden) tot een wijziging in de reële waarde van € 26 miljoen ultimo 2016 (2015: € 27 miljoen).

De waardering wordt gebaseerd op de contante waarde van de kasstromen gebruik makend van een calculatiemodel welke jaarlijks door Nord Stream AG wordt geactualiseerd in het kader van het business plan. Dit model wordt ter beoordeling en goedkeuring voorgelegd aan de aandeelhouders van Nord Stream AG. Het model wordt voorts door het management van de N.V. Nederlandse Gasunie getoetst aan de hand van de periodieke rapportages van Nord Stream AG.

In 2016 heeft de vennootschap dividend ontvangen van Nord Stream AG ter grootte van € 27,2 miljoen (2015: € 28,9 miljoen).

Het belang van 13,5% in PRISMA European Capacity Platform GmbH is in 2015 verminderd naar 12,7% vanwege de toetreding van nieuwe aandeelhouders. De transactie is resultaat neutraal verlopen.

De belangen in PRISMA European Capacity Platform GmbH en EDSN B.V. worden gewaardeerd tegen reële waarde. Vanwege de relatief beperkte materialiteit van deze kapitaalbelangen is een gevoeligheidsanalyse van de reële waarde berekening niet vermeld.

8. Uitgestelde belastingvorderingen

De tijdelijke verschillen tussen de waardering in de jaarrekening en de fiscale jaarcijfers van Gasunie Nederland geven aanleiding tot het opnemen van de uitgestelde belastingvorderingen. Zij kunnen als volgt worden gespecificeerd:

<i>In € miljoenen</i>	31 dec. 2016	31 dec. 2015
Door de Staat betaalde koopsom	1.480,4	1.533,3
Financiële instrumenten	-/- 1,0	-/- 1,4
Materiële vaste activa	-/- 1.056,2	-/- 1.209,8
Overige uitgestelde belastingvorderingen	7,1	0,4
Totaal uitgestelde belastingvorderingen	430,3	322,5

Van de uitgestelde belastingvordering heeft € 407,8 miljoen (2015: € 299,2 miljoen) een looptijd van meer dan 1 jaar.

Fiscale verwerking van de door de Staat betaalde koopsom

Bij de herstructurering van de N.V. Nederlandse Gasunie heeft in fiscale zin een informele kapitaalstorting in de vennootschap plaatsgevonden door de Staat der Nederlanden. Op grond hiervan heeft de N.V. Nederlandse Gasunie met ingang van 2005 een additioneel fiscaal afschrijvingspotentieel ontvangen in de vorm van een fiscale herwaardering van het netwerk.

De mutaties in de uitgestelde belastingvorderingen zijn als volgt:

<i>In € miljoenen</i>	2016	2015
Stand per 1 januari	322,5	342,9
Mutaties verwerkt in de winst-en-verliesrekening	107,4	-/- 20,8
Mutaties verwerkt in het eigen vermogen	0,4	0,4
Stand per 31 december	430,3	322,5

De mutaties verwerkt in de winst-en-verliesrekening en het eigen vermogen over 2016 zijn als volgt te specificeren:

<i>In € miljoenen</i>	Winst-en-verlies- rekening	Eigen vermogen
Door de Staat betaalde koopsom	-/- 52,9	-
Financiële instrumenten	-	0,4
Materiële vaste activa	153,6	-
Overige uitgestelde belastingvorderingen	6,7	-
Totaal	107,4	0,4

De mutaties verwerkt in de winst-en-verliesrekening en het eigen vermogen over 2015 zijn als volgt te specificeren:

<i>In € miljoenen</i>	Winst-en- verliesrekening	Eigen vermogen
Door de Staat betaalde koopsom	-/- 52,9	-
Financiële instrumenten	-	0,4
Materiële vaste activa	31,9	-
Overige	0,2	-
Totaal	-/- 20,8	0,4

9. Voorraden

De voorraden met een waarde per 31 december 2016 van € 39,5 miljoen (2015: € 33,9 miljoen) bestaan nagenoeg volledig uit onderhoudsmaterialen en onderdelen die gewaardeerd zijn op basis van gemiddelde inkooprijzen of lagere realiseerbare waarde. In de waardering is rekening gehouden met een afwaardering van € 8,1 miljoen (2015: € 7,6 miljoen) waarbij de mutatie in de afwaardering ad € 0,5 miljoen ten laste is gebracht van het resultaat.

10. Handels- en overige vorderingen

<i>In € miljoenen</i>	31 dec. 2016	31 dec. 2015
Handelsvorderingen	148,5	153,7
Vorderingen op joint ventures	0,3	0,1
Vennootschapsbelasting	7,8	12,4
Overige belastingen	3,3	2,7
Overige vorderingen	22,9	33,1
Totaal handels- en overige vorderingen	182,8	202,0

De overige belastingen bestaan uit te vorderen omzet- en dividendbelasting.

Het totaal van de handelsvorderingen, de vorderingen op joint ventures en de overige vorderingen bedraagt € 171,7 miljoen (2015: € 186,9 miljoen). De ouderdomsanalyse van deze vorderingen op balansdatum is als volgt:

<i>In € miljoenen</i>	Totaal	Niet vervallen en niet impaired	Vervallen en niet impaired				
			< 30 dagen	30-60 dagen	60-90 dagen	90-120 dagen	> 120 dagen
2016	171,7	169,5	1,9	-	-	-	0,3
2015	186,9	183,0	2,2	1,5	-	0,1	0,1

De mutaties in de voorziening voor oninbaarheid zijn als volgt:

<i>In € miljoenen</i>	2016	2015
Stand per 1 januari	1,1	0,4
Toevoegingen	0,1	0,7
Stand per 31 december	1,2	1,1

Voor de bepaling van de omvang van de voorziening worden de vorderingen individueel beoordeeld en hierbij wordt voornamelijk de ouderdom van de vordering en de kredietwaardigheid van de debiteur in beschouwing genomen.

11. Geldmiddelen en kasequivalenten

<i>In € miljoenen</i>	31 dec. 2016	31 dec. 2015
Banken	36,0	62,2
Callgeld en deposito's u/g	202,4	2,5
Totaal geldmiddelen en kasequivalenten	238,4	64,7

De banksaldi en callgeld kennen een rentevergoeding op basis van dagrente en de deposito's u/g kennen een marktconform rentetarief passend bij de individuele looptijd.

12. Eigen vermogen

Geplaatst kapitaal

Het maatschappelijk kapitaal op 31 december 2016 bedraagt € 756.000 en is verdeeld in 7.560 aandelen van elk € 100 nominaal. Hiervan zijn 1.513 aandelen geplaatst en volgestort. Voor een verdere toelichting wordt verwezen naar noot 3 van de vennootschappelijke jaarrekening.

Overige reserves

De onder de 'overige reserves' opgenomen posten hebben in IFRS-termen het karakter van ingehouden winsten.

13. Cash flow hedge reserve

De mutaties in de cash flow hedge reserve zijn als volgt:

<i>In € miljoenen</i>	2016	2015
Stand per 1 januari	-/- 46,2	-/- 54,3
Overgeboekt naar de winst-en-verliesrekening, waarvan vennootschapsbelasting	-/- 1,3 0,3	-/- 1,7 0,4
Mutaties met betrekking tot joint ventures	0,9	9,4
Stand per 31 december	-/- 46,3	-/- 46,2

De cash flow hedge reserve ultimo 2016 heeft evenals in 2015 betrekking op een tweetal cash flow hedges. Dit betreft de cash flow hedge van de N.V. Nederlandse Gasunie gerelateerd aan een tweetal obligatieleningen en de cash flow hedge van Gate terminal B.V., een 100%-groepsmaatschappij van de joint venture Gate terminal C.V.

<i>In € miljoenen</i>	31 dec. 2016	31 dec. 2015
Cash flow hedge N.V. Nederlandse Gasunie, waarvan vennootschapsbelasting	4,1 -/- 1,1	5,4 -/- 1,4
	3,0	4,0
Cash flow hedge Gate terminal B.V.	-/- 49,3	-/- 50,2
Totaal	-/- 46,3	-/- 46,2

De cash flow hedge reserve van de N.V. Nederlandse Gasunie gerelateerd aan twee langlopende obligatieleningen betreft in 2006 afgewikkelde swaptie transacties, waarvan de resultaten in de cash flow hedge reserve zijn opgenomen en vervolgens worden overgeboekt naar de winst-en-verliesrekening gedurende de resterende looptijd van de onderliggende obligatielening. Het saldo van € 3,0 miljoen (2015: € 4,0 miljoen) valt lineair vrij tot en met 2021.

In juli 2008 is Gate terminal B.V., een 100%-groepsmaatschappij van de joint venture Gate terminal C.V., een onderhandse lening aangegaan met variabele rente. De variabele rente is omgezet naar vaste rente met behulp van een swaptransactie. Deze transactie heeft ten doel om de wijzigingen in de (rente)kasstromen als gevolg van wijzigingen in de marktrente grotendeels te compenseren. Deze transactie is daartoe door het management specifiek aangewezen.

14. Rentedragende leningen

Het totaalbedrag van € 3.164,3 miljoen (2015: € 2.985,7 miljoen) aan langlopende leningen bestaat voor € 2.550,0 miljoen (2015: € 2.350,0 miljoen) uit langlopende obligaties en voor € 614,3 miljoen (2015: € 635,7 miljoen) uit onderhandse leningen. Van de langlopende obligaties op balansdatum is een bedrag van € 2.250,0 vastrentend. De onderhandse leningen op balansdatum zijn voor € 550,0 miljoen (2015: € 550,0 miljoen) vastrentend en voor € 64,3 miljoen (2015: € 85,7 miljoen) variabel rentend. Het renterisico over de variabel rentende lening is niet afgedekt. Er worden geen open valuta posities ingenomen met betrekking tot rentedragende leningen.

Voor een toelichting op de financiële risico's die samenhangen met de rentedragende leningen en het financiële risicomanagement dat N.V. Nederlandse Gasunie toepast met het doel deze risico's te beperken verwijzen wij naar noot 20.

Mutatieoverzicht rentedragende leningen:

<i>In € miljoenen</i>	2016	2015
Stand per 1 januari	2.985,7	3.407,1
Getrokken op onderhandse faciliteiten en uitgegeven obligatieleningen	950,0	300,0
Aflossingsverplichtingen in volgend boekjaar	-/- 771,4	-/- 721,4
Stand per 31 december	3.164,3	2.985,7

Overzicht toekomstige aflossingen:

<i>In € miljoenen</i>	2016	2015
Aflossingsverplichting in		
2016	-	721,4
2017	771,4	771,4
2018	321,4	321,5
2019	321,5	21,4
2020	21,4	21,4
2021	800,0	800,0
Na 2021	1.700	1.050,0
Totaal van de aflossingsverplichtingen	3.935,7	3.707,1

Onderstaand volgt een overzicht van de langlopende leningen inclusief aflossingsverplichtingen.

Stand per 31 december 2016:

Restant hoofdsom oorspronkelijke lening	Looptijd	Effectieve rente- percentages	Rente herzienings- datum	Nominaal uitstaand bedrag in miljoenen euro's
300,0 miljoen	2006-2021	4,500%	niet van toepassing	300,0
125,0 miljoen	2008-2022	4,500%	niet van toepassing	125,0
125,0 miljoen	2008-2023	4,804%	niet van toepassing	125,0
750,0 miljoen	2009-2017	5,125%	niet van toepassing	750,0
125,0 miljoen	2009-2024	4,266%	niet van toepassing	125,0
125,0 miljoen	2010-2025	3,581%	niet van toepassing	125,0
500,0 miljoen	2011-2021	3,625%	niet van toepassing	500,0
500,0 miljoen	2012-2022	2,625%	niet van toepassing	500,0
85,7 miljoen	2013-2020	0,000%	28 april en 28 oktober elk jaar	85,7
50,0 miljoen	2014-2024	1,329%	niet van toepassing	50,0
300,0 miljoen	2015-2018	0,321%	per 16/01; per kwartaal	300,0
650,0 miljoen	2016-2026	1,000%	niet van toepassing	650,0
300,0 miljoen	2016-2019	0,000%	niet van toepassing	300,0
Totaal				3.935,7

Stand per 31 december 2015:

Restant hoofdsom oorspronkelijke lening in € miljoenen	Looptijd	Effectieve rente- percentages	Rente herzienings- datum	Nominaal uitstaand bedrag in € miljoenen
700,0	2006-2016	4,250%	niet van toepassing	700,0
300,0	2006-2021	4,500%	niet van toepassing	300,0
125,0	2008-2022	4,500%	niet van toepassing	125,0
125,0	2008-2023	4,804%	niet van toepassing	125,0
750,0	2009-2017	5,125%	niet van toepassing	750,0
125,0	2009-2024	4,266%	niet van toepassing	125,0
125,0	2010-2025	3,581%	niet van toepassing	125,0
500,0	2011-2021	3,625%	niet van toepassing	500,0
500,0	2012-2022	2,625%	niet van toepassing	500,0
107,1	2013-2020	0,131%	28 april en 28 oktober elk jaar	107,1
50,0	2014-2024	1,329%	niet van toepassing	50,0
300,0	2015-2018	0,321%	v.a. 16 januari, elk kwartaal	300,0
Totaal				3.707,1

Indien de aandelen van de N.V. Nederlandse Gasunie niet meer voor 100% door de Nederlandse Staat worden gehouden, worden voor zes leningen, die zijn verstrekt door de Europese Investeringsbank van in

totaal € 635,7 miljoen, de rentepercentages aangepast in overeenstemming met het kredietrisicobeleid van de geldverstrekker.

Het gewogen gemiddelde effectieve rentepercentage van de langlopende leningen bedroeg per balansdatum 2,8% (2015: 3,7%).

Inzake de rentedragende leningen zijn geen zekerheden gesteld door de N.V. Nederlandse Gasunie.

15. Uitgestelde belastingverplichtingen

De tijdelijke verschillen tussen de waardering in de jaarrekening en de fiscale jaarcijfers van Gasunie Deutschland geven aanleiding tot het opnemen van de uitgestelde belastingverplichtingen. Zij kunnen als volgt worden gespecificeerd:

<i>In € miljoenen</i>	31 dec. 2016	31 dec. 2015
Materiële vaste activa	187,3	184,0
Financiële vaste activa	11,7	11,8
Voorzieningen inzake personeelsbeloningen	-/- 15,2	-/- 13,3
Voorziening voor opruimingskosten en saneringen	18,3	17,1
Voorziening verrekening tarieven	-	10,3
Overige uitgestelde belastingverplichtingen	0,4	0,4
Totaal uitgestelde belastingverplichtingen	202,5	210,3

Van de uitgestelde belastingverplichting heeft € 202,2 miljoen (2015: € 207,9 miljoen) een looptijd van meer dan 1 jaar.

De mutaties in de uitgestelde belastingverplichtingen zijn als volgt:

<i>In € miljoenen</i>	2016	2015
Stand per 1 januari	210,3	203,1
Mutaties verwerkt in de winst-en-verliesrekening	-/- 6,6	6,0
Mutaties verwerkt in het eigen vermogen	-/- 1,2	1,2
Stand per 31 december	202,5	210,3

De mutaties verwerkt in de winst-en-verliesrekening en het eigen vermogen in 2016 zijn als volgt te specificeren:

<i>In € miljoenen</i>	Winst-en- verliesrekening	Eigen vermogen
Materiële vaste activa	3,4	-
Financiële vaste activa	-/- 0,1	-
Voorzieningen inzake personeelsbeloningen	-/- 0,7	-/- 1,2
Voorziening voor opruimingskosten en saneringen	1,2	-
Voorziening verrekening tarieven	-/- 10,3	-
Overige uitgestelde belastingverplichtingen	-/- 0,1	-
Totaal	-/- 6,6	-/- 1,2

De mutaties verwerkt in de winst-en-verliesrekening en het eigen vermogen in 2015 zijn als volgt te specificeren:

<i>In € miljoenen</i>	Winst-en- verliesrekening	Eigen vermogen
Materiële vaste activa	3,1	-
Financiële vaste activa	0,1	-
Voorzieningen inzake personeelsbeloningen	-/- 0,4	1,2
Voorziening voor opruimingskosten en saneringen	4,1	-
Voorziening verrekening tarieven	-/- 0,8	-
Overige uitgestelde belastingverplichtingen	-/- 0,1	-
Totaal	6,0	1,2

16. Personeelsbeloningen

<i>In € miljoenen</i>	31 dec. 2016	31 dec. 2015
Pensioenverplichtingen Gasunie Deutschland	85,5	78,0
Jubileumuitkeringen	8,7	8,0
Secundaire arbeidsvoorwaarden na pensionering	6,2	6,6
Totaal	100,4	92,6

Vorzieningen voor pensioenverplichtingen
Meerjarenoverzicht (stand ultimo het jaar):

<i>In € miljoenen</i>	2016	2015	2014	2013	2012
Contante waarde toegekende pensioenaanspraken	85,5	78,0	78,1	56,3	1.306,3
Fondsbeleggingen	-	-	-	-	-/- 1.066,6
Pensioenvoorziening	85,5	78,0	78,1	56,3	239,7
Ervaringsaanpassingen verplichtingen van de regeling	-/- 2,4	0,3	-/- 2,0	-/- 1,8	1,2
Ervaringsaanpassingen fondsbeleggingen	-	-	-	-	77,5

Per 1 juli 2013 is een nieuwe pensioenovereenkomst van kracht voor de werknemers in Nederland. De nieuwe pensioenovereenkomst kwalificeert in IFRS-termen als een toegezegde bijdrageregeling, waardoor de voorziening voor pensioenverplichtingen die samenhangt met de oude pensioenovereenkomst per 1 juli 2013 is vrijgevallen.

Voorziening voor pensioenverplichtingen Gasunie Deutschland

De voorziening voor pensioenverplichtingen Gasunie Deutschland heeft betrekking op de pensioenregeling van de werknemers die voor 2012 in dienst zijn getreden bij Gasunie Deutschland en welke wordt behandeld als een toegezegd-pensioenregeling.

De voorziening is als volgt opgebouwd:

<i>In € miljoenen</i>	31 dec. 2016	31 dec. 2015
Contante waarde toegekende pensioenaanspraken	85,5	78,0
Fondsbeleggingen	-	-
Pensioenvoorziening	85,5	78,0

De gewogen gemiddelde looptijd van de pensioenverplichtingen bedraagt circa 20 jaar.

De aannames die ten grondslag liggen aan de berekening van de pensioenverplichtingen zijn als volgt:

	2016	2015
Disconteringsvoet	1,9%	2,5%
Verwachte toekomstige salarisverhogingen	2,7%	2,8%
Verwachte toekomstige pensioenverhogingen	1,7%	1,8%

Het verloop van de pensioenvoorziening is als volgt:

<i>In € miljoenen</i>	2016	2015
Contante waarde toegekende pensioenaanspraken		
Stand per 1 januari	78,0	78,1
Toename toegekende pensioenaanspraken	2,5	2,8
Oprenting	1,9	1,7
Actuarieel resultaat	3,8	-/- 4,1
Betaalde pensioenuitkeringen	-/- 0,7	-/- 0,5
Stand per 31 december	85,5	78,0

Het actuarieel resultaat in 2016 en 2015 wordt voornamelijk veroorzaakt door de wijziging van de disconteringsvoet.

De actuariële resultaten zijn als volgt opgebouwd:

<i>In € miljoenen</i>	2016	2015
Aanpassing in actuariële financiële veronderstellingen	-/- 6,2	4,4
Aanpassingen in actuariële demografische veronderstellingen	-	-
Ervaringsaanpassingen	2,4	-/- 0,3
Totaal actuarieel resultaat op pensioenaanspraken	-/- 3,8	4,1

Het totaal van rechtstreeks in het eigen vermogen verwerkte actuariële resultaten over 2016 bedraagt € 3,8 miljoen nadelig (2015: € 4,1 miljoen voordelig).

Het cumulatieve saldo van de actuariële winsten en verliezen, die rechtstreeks in het eigen vermogen zijn verwerkt, bedraagt ultimo 2016: € 27,5 miljoen nadelig (2015: € 23,7 miljoen nadelig).

Indien de disconteringsvoet wijzigt met 0,1%-punt, dan leidt dit indicatief (onder overige gelijkblijvende omstandigheden) tot een wijziging in 'contante waarde toegekende pensioenaanspraken' van € 1,7 miljoen (2015: € 1,6 miljoen) en een wijziging in het totaal van rechtstreeks in het eigen vermogen verwerkte actuariële resultaten van € 1,7 miljoen ultimo 2016 (2015: € 1,6 miljoen).

Indien de 'verwachte toekomstige salarisverhogingen' wijzigt met 0,1%-punt, dan leidt dit indicatief (onder overige gelijkblijvende omstandigheden) tot een wijziging in 'contante waarde toegekende pensioenaanspraken' van € 0,4 miljoen (2015: € 0,4 miljoen) en een wijziging in het totaal van rechtstreeks in het eigen vermogen verwerkte actuariële resultaten van € 0,4 miljoen ultimo 2016 (2015: € 0,4 miljoen).

Indien de 'verwachte toekomstige pensioenverhogingen' wijzigt met 0,1%-punt, dan leidt dit indicatief (onder overige gelijkblijvende omstandigheden) tot een wijziging in 'contante waarde toegekende pensioenaanspraken' van € 1,3 miljoen (2015: € 1,1 miljoen) en een wijziging in het totaal van rechtstreeks in het eigen vermogen verwerkte actuariële resultaten van € 1,1 miljoen ultimo 2015 (2015: € 1,1 miljoen).

De totale pensioenlasten uit hoofde van deze toegezegde-pensioenregeling in de winst-en-verliesrekening bestaan uit:

<i>In € miljoenen</i>	2016	2015
Toename toegekende pensioenaanspraken	2,5	2,8
Oprenting	1,9	1,7
Totaal pensioenlasten	4,4	4,5

Voorziening voor jubileumuitkeringen

De voorziening heeft betrekking op de jubileumuitkeringen die de N.V. Nederlandse Gasunie uitkeert aan haar werknemers bij dienstjubilea.

De mutaties in de voorziening zijn als volgt:

<i>In € miljoenen</i>	2016	2015
Stand per 1 januari	8,0	5,5
Toevoegingen	1,2	3,2
Aanwending	-/- 0,5	-/- 0,7
Stand per 31 december	8,7	8,0

Voorziening voor kosten van de secundaire arbeidsvoorwaarden na pensionering voor postactieve en gepensioneerde werknemers

De voorziening heeft betrekking op de vergoeding die de N.V. Nederlandse Gasunie verstrekt aan haar werknemers na hun pensionering.

De mutaties in de voorziening zijn als volgt:

<i>In € miljoenen</i>	2016	2015
Stand per 1 januari	6,6	4,7
Toevoegingen	0,8	2,6
Aanwending	-/- 0,8	-/- 0,7
Vrijval	-/- 0,4	
Stand per 31 december	6,2	6,6

De voorziening heeft overwegend een langlopend karakter. De voorziening is niet gefinancierd.

17. Voorzieningen

Voorziening voor opruimingskosten en saneringen

De mutaties in de voorziening zijn als volgt:

<i>In € miljoenen</i>	2016	2015
Stand per 1 januari	67,5	69,3
Toevoegingen	20,0	35,0
Aanwending	-/- 14,8	-/- 32,8
Vrijval	-/- 5,1	-/- 4,0
Stand per 31 december	67,6	67,5

Het kortlopend deel van de voorziening voor opruimingskosten en saneringen bedraagt ultimo 2016 € 10,6 miljoen (2015: € 13,8 miljoen).

De voorziening voor opruimingskosten en saneringen is in 2010 gevormd naar aanleiding van besluiten van het management om binnen afzienbare tijd specifieke activa buitengebruik te stellen, te verwijderen of te saneren, bijvoorbeeld naar aanleiding van nieuwe wetgeving. Zoals het Besluit Externe Veiligheid Buisleidingen dat per 1 januari 2011 van kracht is geworden. Dit besluit stelt (nieuwe) eisen aan het vervoer van gevaarlijke stoffen door buisleidingen. Op grond hiervan dient de vennootschap maatregelen te nemen om de effecten voor de gezondheid van de mens en het milieu te beperken.

De voorziening heeft betrekking op saneringen van plaatsgebonden en groepsgebonden knelpunten, verplichtingen om buitengebruik gestelde aftakkingen te ontkoppelen van het net en op het besluit om bepaalde leidingdelen te herontwikkelen of te vervangen. Het saneringsprogramma is in 2011 aangevuld met reeds ontkoppelde leidingen en in 2012 uitgebreid met in het verleden van derden overgenomen leidingen.

De provincie Groningen is geconfronteerd met een toenemend aantal aardbevingen als gevolg van gaswinning, waarvan bovendien de kracht groter is dan voorheen. Het Ministerie van Economische Zaken heeft bij Gasunie Transport Services B.V. aangegeven voorlopig uit te gaan van aardbevingen van maximaal 5,0 op de schaal van Richter. Bij de aanleg van het gastransportsysteem is echter geen rekening gehouden met aardbevingen van die sterkte. Daarom heeft Gasunie Transport Services B.V. onderzoek laten uitvoeren naar eventuele maatregelen om zeker te stellen dat haar infrastructuur hiertegen bestand is.

Op basis van deze onderzoeken is geconcludeerd dat het overgrote deel van de leidingen aardbevingen met krachten zoals die de komende jaren maximaal te verwachten zijn, kunnen doorstaan. Voor circa 4% (ongeveer 80 kilometer) van het regionale gastransportnet in Nederland in het aardbevingsgebied is dat niet met zekerheid aan te tonen. Dit betreft leidingen van voor 1964, die bij de oprichting van de N.V. Nederlandse Gasunie zijn overgenomen. Besloten is om dit deel van het leidingnet preventief aan te passen onder de projectnaam Magnitude. Voor het buiten bedrijf stellen en het verwijderen van deze leidingdelen is ten laste van het resultaat over 2016 een dotatie getroffen van € 1,3 miljoen (2015: € 22 miljoen).

Het is de planning dat in 2020 het laatste gedeelte van het saneringsprogramma (inclusief het project Magnitude) is uitgevoerd.

De omvang van de voorziening voor opruimingskosten wordt bepaald aan de hand van ervaringscijfers van gereed gekomen projecten.

Een voorziening voor algemene opruimingskosten op langere termijn wordt niet opgenomen omdat het thans niet aannemelijk wordt geacht dat het opruimen van transportleidingen en toebehoren aan de orde zal komen. Verwacht wordt dat de opbrengsten van een alternatieve aanwending (op termijn) verminderd met de kosten van conservering zullen opwegen tegen de (maatschappelijke) kosten van het opruimen.

18. Kortlopende financieringsverplichtingen

<i>In € miljoenen</i>	31 dec. 2016	31 dec. 2015
Aflossingsverplichtingen op langlopende leningen	771,4	721,4
Kortlopende leningen	-	280,0
Kortlopende leningen aan joint ventures	23,5	0,2
Totaal kortlopende financieringsverplichtingen	794,9	1.001,6

De N.V. Nederlandse Gasunie heeft eind 2016 voor € 0,0 miljoen (2015: € 280,0 miljoen) aan kortlopende leningen opgenomen tegen marktconforme condities. Ultimo 2015 betreft dit opgenomen deposito's en commercial paper.

Om aan bovenstaande kortlopende financieringsverplichtingen te kunnen voldoen beschikt de N.V. Nederlandse Gasunie over een rekening-courant faciliteit van € 25 miljoen (2015: € 25 miljoen) en over een gecommiteerde kredietfaciliteit voor kortlopende financiering van € 750 miljoen (2015: € 750 miljoen) welke in 2020 afloopt. Ultimo 2016 en 2015 is onder deze faciliteiten geen geld opgenomen. De verschuldigde rente over een opgenomen deel van de faciliteiten betreft een marktconforme variabele rente. Inzake de kredietfaciliteiten zijn geen zekerheden gesteld door de N.V. Nederlandse Gasunie.

19. Handelsschulden en overige te betalen posten

<i>In € miljoenen</i>	31 dec. 2016	31 dec. 2015
Handelsschulden	42,8	40,6
Afgeleide financiële instrumenten	9,5	10,2
Vennootschapsbelasting	59,3	44,3
Overige belastingen en premies sociale verzekeringen	28,1	13,4
Overige schulden en overlopende passiva	199,9	178,1
Handelsschulden en overige te betalen posten	339,6	286,6

De overige belastingen en premies sociale verzekeringen bestaan met name uit te betalen omzetbelasting, premies sociale verzekeringen, nog te betalen loonheffing en heffingsrente.

De handelsschulden en overige te betalen posten zijn niet rentedragend. Voor informatie met betrekking tot 'afgeleide financiële instrumenten' verwijzen wij naar punt 6 van de nadere toelichting op de geconsolideerde balans.

20. Financiële risico's

Algemeen

De belangrijkste financiële risico's waaraan de N.V. Nederlandse Gasunie onderhevig is, zijn het marktrisico (bestaande uit renterisico en valutarisico), het kredietrisico en het liquiditeitsrisico. De N.V. Nederlandse Gasunie past financieel risicomanagement toe met het doel deze risico's te beperken door operationele en financiële maatregelen. Afhankelijk van de aard en omvang van de risico's worden daartoe zo nodig specifieke instrumenten ingezet.

De afdeling Treasury is verantwoordelijk voor het uitvoeren van het financiële risicomanagement op groepsniveau; het kredietrisico wordt primair bewaakt door de business units. De inzet van bepaalde risico-instrumenten behoeven de voorafgaande instemming van de Raad van Bestuur. De Raad van Bestuur wordt periodiek gerapporteerd over de aard en omvang van de risico's en de getroffen maatregelen.

Door de N.V. Nederlandse Gasunie kan gebruik worden gemaakt van afgeleide financiële instrumenten voor het beheersen van rente- en valutarisico's die voortvloeien uit de gewone bedrijfsuitoefening. Het risicobeleid met betrekking tot renterisico's is erop gericht om de effecten van de renteschommelingen op het resultaat te beperken en om op lange termijn de regulatoire vergoeding voor vreemd vermogen te volgen. Het risicobeleid met betrekking tot valutarisico's is erop gericht om de effecten van de koersschommelingen op het resultaat te beperken.

Financiële instrumenten worden alleen ingezet voor afdekking van risico's en niet voor handels- of andere doeleinden.

Voor de presentatie van valuta- en renterisico's vereist IFRS 7 gevoeligheidsanalyses die de financiële effecten van redelijkerwijs hypothetische veranderingen in relevante risicovariabelen laten zien op de winst- en-verliesrekening en op het eigen vermogen. De effecten worden bepaald door de hypothetische veranderingen in de risicovariabelen te relateren aan de balanswaarde van de financiële instrumenten op verslagdatum. Hierbij wordt verondersteld dat de balanswaarde op verslagdatum een representatieve weergave is voor de gehele periode.

Renterisico

Het door de vennootschap gelopen renterisico betreft het risico dat toekomstige kasstromen zullen fluctueren door veranderingen in de marktrente van rentedragende leningen met een variabele rente en van kortlopende financieringsverplichtingen. Het renterisico op de variabel rentende leningen is niet afgedekt. Daarnaast loopt de vennootschap een renterisico in de periode tussen het besluit tot en de realisatie van de uitgifte van langlopende leningen met een vaste rente.

Het variabel rentedragende deel van de langlopende leningen inclusief aflossingsverplichtingen bedraagt ultimo 2016 € 386 miljoen (2015: € 407 miljoen). Bij een rentestijging/daling van 1%-punt stijgen/dalen deze rentelasten met € 3,9 miljoen (2015: € 4,1 miljoen) per jaar.

De kortlopende leningen ultimo 2016 en 2015 zijn variabel rentend. Bij een rentestijging/daling van 1%-punt stijgen/dalen deze jaarlijkse rentelasten met € 0,2 miljoen (2015: € 2,8 miljoen).

Valutarisico

Valutarisico's ontstaan, zoals gedefinieerd in IFRS 7, bij financiële instrumenten als deze zijn afgesloten in een valuta die ongelijk is aan de functionele valuta en als deze van een monetaire aard zijn. Het valutarisico dat de vennootschap loopt, betreft het risico dat toekomstige kasstromen van een financieel instrument, waaronder vorderingen en schulden, zullen fluctueren als gevolg van veranderingen in de wisselkoersen.

De N.V. Nederlandse Gasunie streeft er naar om valutarisico's te beperken. Er wordt daarbij gebruik gemaakt van termijncontracten en valutaswaps. Valuta-instrumenten worden uitsluitend toegepast op basis van onderliggende posities. Valutarisico's worden volledig afgedekt voor zover er in voldoende mate zekerheid bestaat over de omvang en het tijdstip van de kasstromen in vreemde valuta.

Ultimo 2016 was er voor € 2,4 miljoen aan verplichtingen in vreemde valuta afgedekt met termijntransacties (2015: € 4,1 miljoen).

Aan de activa zijde van de balans zijn in 2016 posities in GBP ter waarde van € 0,4 miljoen (2015: € 1,1 miljoen). De omrekening van de vreemde valuta naar euro heeft plaatsgevonden tegen de ultimo jaarkoers.

<i>In € miljoenen</i>	Positie	Stijging/ daling koers	Effect op resultaat voor belasting	Effect op eigen vermogen
2016				
Euro/GBP	0,4	+/- 30%	-/+ 0,1	-/+ 0,1
2015				
Euro/GBP	1,1	+/- 30%	-/+ 0,3	-/+ 0,2

In de gevoeligheidsanalyse wordt rekening gehouden met de bandbreedte waarbinnen zich koersbewegingen hebben voorgedaan. Deze bandbreedtes worden intern ook gehanteerd voor potentiële risico analyses. Er zijn geen andere vreemde valutaposities van significante omvang.

Kredietrisico

Het kredietrisico bestaat uit het verlies dat zou ontstaan indien op verslagdatum tegenpartijen volledig in gebreke zouden blijven en hun contractuele verplichtingen niet na zouden komen. De onderneming loopt geen belangrijk kredietrisico ten aanzien van een enkele individuele afnemer of tegenpartij.

Bij toepassing van afgeleide financiële instrumenten hanteert de onderneming ter beperking van het tegenpartijrisico per partij strikte limieten met betrekking tot de hoogte van het risico, dat op de partij mag worden gelopen. De onderneming heeft selectiecriteria opgesteld ten aanzien van tegenpartijen van financiële instrumenten. Deze criteria beperken het risico verbonden aan mogelijke kredietconcentraties en marktrisico's. Er is ter afdekking van het tegenpartijrisico op financiële instrumenten door tegenpartijen ultimo 2016 en 2015 geen onderpand afgegeven aan de N.V. Nederlandse Gasunie.

Ontvangen garantiestellingen

De N.V. Nederlandse Gasunie en haar groepsmaatschappijen hebben de volgende garantiestellingen ontvangen van derden:

<i>In € miljoenen</i>	31 dec. 2016		31 dec. 2015	
	Aantal	Waarde	Aantal	Waarde
Bankgaranties	56	139,7	71	198,6
Deposits	53	34,6	46	11,6
Sureties	15	46,4	14	41,9
Parent Company Agreements	23	117,6	18	144,2
Letters of Awareness	9	29,2	10	89,4
Totaal ontvangen garantiestellingen	156	367,5	159	485,7

De ontvangen bankgaranties hebben voornamelijk betrekking op zekerstellingen van aannemers bij nieuwbouwactiviteiten. De ontvangen deposits en sureties betreffen zekerheden uit gastransportovereenkomsten. De deposits worden in geld aangehouden. De rente op deposits wordt aan de garantieverstrekker vergoed.

De looptijd van de ontvangen garantiestelling is over het algemeen kort van aard (1-3 jaar), maar enkele garanties kennen een looptijd van meer dan vijf jaar. De garantiestellingen zijn niet vrij overdraagbaar.

Liquiditeitsrisico

Het liquiditeitsrisico betreft het risico dat de onderneming over onvoldoende liquide middelen beschikt om aan de directe verplichtingen te voldoen. Het beleid van de N.V. Nederlandse Gasunie is het reduceren van dit risico tegen minimale kosten. De mogelijkheden tot reduceren van dit risico hangt samen met de solvabiliteit van de onderneming. Als solvabele onderneming is de N.V. Nederlandse Gasunie goed in staat om kredietfaciliteiten aan te trekken. Voor de kwantificering van het risico werkt de N.V. Nederlandse Gasunie met een meerjarenplanning voor de kapitaalslasten en een liquiditeitsprognose met een horizon van minimaal een jaar voor de operationele uitgaven.

De vennootschap heeft een rekening-courant faciliteit van € 25 miljoen (2015: € 25 miljoen), een gecommiteerde kredietfaciliteit van € 750 miljoen (2015: € 750 miljoen), een Commercial Paper programma ter grootte van € 750 miljoen (2015: € 750 miljoen) en een Medium Term Note (MTN) programma ter grootte van € 7,5 miljard (2015: € 7,5 miljard). Binnen het MTN programma is ultimo 2016 € 4,2 miljard beschikbaar voor nieuwe emissies.

Rating

Gasunie's lange termijn credit rating bij Standard & Poor's is AA-met een stable outlook en de korte termijn rating A-1+. Bij Moody's Investors Service is de lange termijn credit rating A2 met een stable outlook en de korte termijn rating P-1.

Dividendbeleid

De N.V. Nederlandse Gasunie streeft naar een verhouding tussen vreemd en eigen vermogen, die haar in staat stelt om haar strategie te kunnen realiseren en die leidt tot een zo hoog mogelijke credit rating welke aansluit bij de signatuur van de onderneming en het beleid van haar aandeelhouder.

Overzicht toekomstige kasstromen

Het overzicht van de vervaltermijnen van toekomstige kasstromen ter zake van langlopende en kortlopende verplichtingen uitstaand op balansdatum is als volgt:

<i>In € miljoenen</i>	Totaal	Direct opeisbaar	< 1 jaar	1-5 jaar	> 5 jaar
2016					
Langlopende verplichtingen					
- rentedragende leningen	3.935,7			2.235,7	1.700,0
Kortlopende verplichtingen					
- kortlopende financieringsverplichtingen	794,9	23,5	771,4	-	-
- handelsschulden	45,8	45,3	0,5	-	-
- belastingverplichtingen	87,5	12,3	18,3		56,9
- overige schulden en overlopende passiva	196,9	16,7	156,7	-	23,5
Rentebetalingen op verplichtingen	440,3	-	83,9	278,1	78,3
Totaal	5.501,1	97,8	1.030,8	2.513,8	1.858,7

<i>In € miljoenen</i>	Totaal	Direct opeisbaar	< 1 jaar	1-5 jaar	> 5 jaar
2015					
Langlopende verplichtingen					
- rentedragende leningen	2.985,7			1.135,7	1.850,0
Kortlopende verplichtingen					
- kortlopende financieringsverplichtingen	1.001,6	0,2	1.001,4	-	-
- handelsschulden	40,6	39,4	1,2	-	-
- belastingverplichtingen	57,7	0,6	8,3	-	48,8
- overige schulden en overlopende passiva	178,1	16,7	161,4	-	-
Rentebetalingen op verplichtingen	509,7	-	121,3	288,3	100,1
Totaal	4.773,4	56,9	1.293,6	1.424,0	1.998,9

Verstreckte garantiestellingen

De N.V. Nederlandse Gasunie en haar groepsmaatschappijen hebben de volgende garantiestellingen afgegeven aan derden:

<i>In € miljoenen</i>	31 dec. 2016		31 dec. 2015	
	Aantal	Waarde	Aantal	Waarde
Bankgaranties	4	4,6	4	4,6
Parent Company Guarantees	6	109,3	6	504,9
Sureties	2	30,0	2	30,0
Totaal verstreckte garantiestellingen	12	143,9	12	539,5

De daling in de Parent Company Guarantees wordt met name veroorzaakt doordat als gevolg van het verstrijken van de tijd de kans zeer gering is geworden dat de garantie inzake Nordstream wordt ingeroepen.

De zekerheden worden afgegeven voor een specifieke doelstelling en hebben hoofdzakelijk betrekking op investeringsprojecten. De garantiestellingen zijn niet vrij overdraagbaar.

De looptijd van de verstreckte bankgaranties zijn kort van aard (1-2 jaar).

Als onderdeel van de acquisitie van Jordgas (zie ook de toelichting onder nummer 5) heeft Gasunie een garantie afgegeven gerelateerd aan het nakomen van de bepalingen in de transactie-overeenkomst.

Ten behoeve van Gate terminal B.V., een 100%-groepsmaatschappij van de joint venture Gate terminal C.V., heeft de vennootschap zich garant gesteld voor de te betalen pachtbedragen van het Havenbedrijf Rotterdam ter grootte van € 38,5 miljoen ultimo 2016 (2015: € 42 miljoen) en twee Sureties verstrekt van in totaal € 30 miljoen (2015: € 30 miljoen) aan shippers. De resterende looptijd van de garantiestelling ten behoeve van het Havenbedrijf Rotterdam is 11 jaar en ten behoeve van de twee Sureties 17 jaar.

Reële waarde en boekwaarde van financiële instrumenten

De volgende methoden zijn toegepast door de N.V. Nederlandse Gasunie om de reële waarde van financiële instrumenten te benaderen:

- Handelsvorderingen, overige vorderingen, geldmiddelen en kasequivalenten, kortlopende financieringsverplichtingen exclusief aflossingsverplichtingen op langlopende leningen, handelsschulden en overige schulden en overlopende passiva benaderen met hun boekwaarde de reële waarde als gevolg van de korte vervalttermijn van deze instrumenten;
- De overige kapitaalbelangen zijn gewaardeerd tegen de reële waarde welke wordt gebaseerd op de contante waarde van de verwachte kasstromen. Bij de bepaling van de disconteringsvoet is rekening gehouden met het risicoprofiel, waaronder het kredietrisico, van de overige kapitaalbelangen;
- De rentedragende leningen en aflossingsverplichtingen op langlopende leningen betreffen obligaties met een notering op de beurs van Amsterdam en onderhandse leningen. De reële waarde van de obligaties betreft de marktwaarde tegen de slotkoers op balansdatum. De reële waarde van de onderhandse leningen is berekend door middel van het disconteren van de toekomstige kasstromen tegen de actuele rentecurve. Bij de bepaling van de disconteringsvoet is rekening gehouden met het eigen risicoprofiel, waaronder het kredietrisico; en
- De afgeleide financiële instrumenten die de vennootschap verplichten tot het leveren van financiële activa tegen een vooraf bepaalde prijs zijn gewaardeerd tegen de reële waarde van de onderliggende financiële activa, bepaald op basis van de contante waarde van de verwachte kasstromen, rekening

houdend met de tussen partijen overeengekomen contractuele bepalingen over de te hanteren waarderingstechniek en andere belangrijke inputgegevens. Hierbij wordt ook rekening gehouden met het tegenpartijrisico.

De N.V. Nederlandse Gasunie hanteert de volgende hiërarchie van waarderingstechnieken voor het bepalen en waarden van de fair value van de financiële instrumenten in de balans:

- Niveau 1: Op basis van op actieve markten genoteerde prijzen voor hetzelfde instrument;
 Niveau 2: Op basis van op actieve markten genoteerde prijzen voor vergelijkbare instrumenten of op basis van andere waarderingstechnieken waarbij alle significante benodigde gegevens zijn ontleend direct of indirect aan zichtbare marktgegevens; en
 Niveau 3: Op basis van waarderingstechnieken waarbij alle significante benodigde gegevens niet zijn ontleend aan zichtbare marktgegevens.

De in de balans op reële waarde gewaardeerde activa en passiva zijn volgens de volgende hiërarchie bepaald:

<i>In € miljoenen</i>	Totaal	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3
2016				
- overige kapitaalbelangen	470,1	-	-	470,1
- afgeleide financiële instrumenten	9,5	-	-	9,5
2015				
- overige kapitaalbelangen	434,8	-	-	434,8
- afgeleide financiële instrumenten	10,2	-	-	10,2

Voor een toelichting op de mutaties van de overige kapitaalbelangen verwijzen wij naar punt 7 en voor informatie met betrekking tot 'afgeleide financiële instrumenten' verwijzen wij naar punt 6 van de nadere toelichting op de geconsolideerde balans.

Het deel van de langlopende leningen met een vaste rente bedraagt ultimo 2016 € 2.800 miljoen (2015: € 2.600 miljoen). Onderstaand is een vergelijking opgenomen van de financiële instrumenten waarvan de boekwaarde geen benadering is van de reële waarde:

<i>In € miljoenen</i>	2016		2015	
	Boekwaarde	Reële waarde	Boekwaarde	Reële waarde
Rentedragende leningen	3.164,3	3.532,4	2.985,7	3.361,7
Kortlopend deel van de rentedragende leningen	771,4	781,2	721,4	735,0

De reële waarde van deze financiële instrumenten zijn volgens de volgende hiërarchie bepaald:

<i>In € miljoenen</i>	Totaal	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3
2016				
- rentedragende leningen	3.532,4	2.773,9	758,5	-
- kortlopend deel van de rentedragende leningen	781,2	759,8	21,4	-
2015				
- rentedragende leningen	3.361,7	2.584,1	777,6	-
- kortlopend deel van de rentedragende leningen	735,0	713,5	21,5	-

Bij een rentestijging/daling van 1%-punt daalt/stijgt de reële waarde van deze financiële instrumenten met € 202,2 miljoen (2015: € 197,6 miljoen).

21. Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Investeringsverplichtingen

Ultimo 2016 heeft de N.V. Nederlandse Gasunie voor € 60 miljoen niet in de balans opgenomen verplichtingen inzake investeringsprojecten tegen € 102 miljoen in 2015. In 2016 is hierin inbegrepen een bedrag van € 54 miljoen (2015: € 86 miljoen) voor vervangingsinvesteringen.

Leaseverplichtingen (operational lease)

De totale leaseverplichtingen ultimo 2016 bedragen € 107 miljoen (2015: € 111 miljoen). Deze zijn als volgt te specificeren:

Looptijd	Verplichting per 31 dec. 2016	Verplichting per 31 dec. 2015
0 – 1 jaar	€ 9 miljoen	€ 9 miljoen
1 – 5 jaar	€ 18 miljoen	€ 17 miljoen
> 5 jaar	€ 80 miljoen	€ 85 miljoen

Deze verplichtingen hebben met name betrekking op de operational leaseovereenkomsten van bedrijfsterreinen en van bedrijfswagens en personenauto's. De vaste leasevergoeding van bedrijfswagens en personenauto's is mede gebaseerd op de waarde van het leaseobject en de verwachte exploitatiekosten op basis van een genormeerde kilometrage per jaar. Daarnaast geldt een variabele vergoeding per kilometer indien het aantal genormeerde kilometers wordt overschreden. De gemiddelde resterende looptijd van de leaseverplichtingen van de bedrijfswagens en personenauto's is circa 2 jaar. De leaseverplichting voor de bedrijfsterreinen eindigt in 2048.

De werkelijke operational leasekosten betreffende bedrijfsterreinen, bedrijfswagens en personenauto's over 2016 bedroegen € 9,3 miljoen (2015: € 9,6 miljoen).

Overige verplichtingen

De overige verplichtingen ultimo 2016 bedragen € 374 miljoen (2015: € 264 miljoen). Deze verplichtingen zijn als volgt samengesteld:

Looptijd	Contractwaarde per 31 dec. 2016	Contractwaarde per 31 dec. 2015
0 – 1 jaar	€ 73 miljoen	€ 60 miljoen
1 – 5 jaar	€ 238 miljoen	€ 135 miljoen
> 5 jaar	€ 63 miljoen	€ 69 miljoen

De overige verplichtingen hebben betrekking op verplichtingen die zijn aangegaan bij leveranciers ten behoeve van het uitvoeren van bedrijfsactiviteiten.

Nadere toelichting op de geconsolideerde winst-en-verliesrekening

22. Personeelskosten

<i>In € miljoenen</i>	2016	2015
Salarissen	154,3	153,3
Sociale lasten	16,9	16,0
Pensioenkosten	28,7	27,6
Totaal personeelskosten	199,9	196,9

De 'pensioenkosten' van de toegezegde bijdrageregelingen bedragen € 24,2 miljoen (2015: € 23,1 miljoen).

Bezoldiging van bestuurders en commissarissen

I. Bestuurder(s) van de vennootschap

<i>In €</i>	Salaris	Variabele beloning	Beloning Vast + variabel	Beloning betaalbaar op termijn	Sociale lasten	Overige emolumenten	Totaal
2016							
Raad van Bestuur							
Ir. J.J. Fennema, voorzitter	301.212	48.386	349.598	63.880	8.822	22.344	444.644
I.M. Oudejans RA	277.954	44.650	322.604	59.112	8.822	20.843	411.381
A.J. Krist ¹⁾	160.961	25.805	186.766	34.418	5.881	17.739	244.804
U. Vermeulen ¹⁾	160.961	25.805	186.766	34.418	5.881	17.392	244.457
Totaal	901.088	144.646	1.045.734	191.828	29.406	78.318	1.354.327

1) Aangetreden per 1 mei 2016.

Bovengenoemde variabele beloningen zijn gebaseerd op het bereiken van de afgesproken doelstellingen gedurende het verslagjaar. Zij bestaan uit collectieve Gasunie-doelstellingen en uit functiespecifieke doelstellingen, zoals verwoord in het hoofdstuk 'Remuneratiebeleid Raad van Bestuur'. De collectieve Gasunie-doelstellingen hebben betrekking op te behalen financiële- en operationele resultaten over 2016. Per 1 juli 2013 is de pensioenovereenkomst van de medewerkers van de N.V. Nederlandse Gasunie gewijzigd. Deze pensioentoezegging houdt in dat de vennootschap zich verplicht heeft tot het betalen van een vaste, vooraf vastgestelde premie. Deze premie is gebaseerd op een voorwaardelijk middelloonsysteem. Deze pensioenovereenkomst is per 1 juli 2013 ook van toepassing op de leden van de Raad van Bestuur.

De vergoeding begrepen onder de post 'Overige emolumenten' met betrekking tot de heer Fennema is de verkoop in oktober 2016 van de niet genoten verlofdagen in 2016 ad € 19.441 en de werkgeversbijdrage levensloop ad € 2.903.

In oktober 2016 heeft een uitkering plaatsgevonden aan de heer Oudejans als gevolg van verkoop van niet genoten verlofdagen uit het jaar 2016 ter grootte van € 17.940. Ook is de werkgeversbijdrage levensloop ad € 2.903 inbegrepen. Deze bedragen zijn opgenomen in de kolom 'Overige emolumenten'.

De vergoedingen begrepen onder de post 'Overige emolumenten' met betrekking tot mevrouw Krist zijn de uitkering van niet genoten verlofdagen en de werkgeversbijdrage levensloop van € 16.048 en de uitkering in het kader van de hypotheekregeling van € 1.691.

De vergoedingen begrepen onder de post 'Overige emolumenten' met betrekking tot de heer Vermeulen zijn de uitkering van niet genoten verlofdagen en de werkgeversbijdrage levensloop van € 17.161 en de uitkering in het kader van de hypotheekregeling van € 231.

Aan de leden van de Raad van Bestuur wordt een voor de uitoefening van hun functie passende leaseauto ter beschikking gesteld.

<i>In €</i>	Salaris	Variabele beloning	Beloning Vast + variabel	Beloning betaalbaar op termijn	Sociale lasten	Overige emolumenten	Totaal
2015							
Raad van Bestuur							
Ir. J.J. Fennema	297.070	48.662	345.732	63.287	8.539	28.696	446.254
I.M. Oudejans RA	274.132	44.905	319.037	58.945	8.539	17.797	404.318
Totaal	571.202	93.567	664.769	122.232	17.078	46.493	850.572

Bovengenoemde variabele beloningen zijn gebaseerd op het bereiken van de afgesproken doelstellingen gedurende het verslagjaar. Zij bestaan uit collectieve Gasunie-doelstellingen en uit functiespecifieke doelstellingen, zoals verwoord in het hoofdstuk 'Remuneratiebeleid Raad van Bestuur'. De collectieve Gasunie-doelstellingen hebben betrekking op te behalen financiële- en operationele resultaten over 2015.

II. Commissarissen van de vennootschap

De bezoldiging van de leden van de Raad van Commissarissen (RvC) wordt mede bepaald door hun bijdrage in de verschillende commissies: Audit Commissie (AC) en Belonings-, Selectie & Benoemingscommissie (BBC). Hiernaast is in de bezoldiging de afgedragen premie in het kader van de Zorgverzekeringswet (ZVW) opgenomen.

<i>In €</i>	RvC	AC	BBC	Premie ZVW	Bezoldiging
2016					
R. de Jong RA, voorzitter	30.722		2.048		32.770
Drs. D.J. van den Berg	22.530		2.048	1.659	26.237
Mr. M.M. Jonk	20.482		2.048		22.530
Drs. M.J. Poots-Bijl RC	20.482	5.120		1.728	27.330
Dr. W.J.A.H. Schoeber	20.482	5.120			25.602
Ir. J.P.H.J. Vermeire	20.482	5.120			25.602
Totaal	135.180	15.360	6.144	3.387	160.071
2015					
R. de Jong RA, voorzitter	30.300		2.020		32.320
Drs. D.J. van den Berg	22.220		2.020	1.684	25.924
Mr. M.M. Jonk	20.200		2.020		22.220
Drs. M.J. Poots-Bijl RC	20.200	5.050		1.755	27.005
Dr. W.J.A.H. Schoeber	20.200	5.050			25.250
Ir. J.P.H.J. Vermeire	20.200	5.050			25.250
Totaal	133.320	15.150	6.060	3.439	157.969

De bedragen voor 2015 zijn aangepast naar aanleiding van het toekennen van een verhoging van 2% conform CAO-indexatie met terugwerkende kracht per 1 juli 2015, een en ander op voorstel door de aandeelhouder.

23. Overige bedrijfslasten

<i>In € miljoenen</i>	2016	2015
Kosten uitbesteed werk en andere externe kosten	227,7	237,7
Kosten van netwerkbeheer	109,8	118,6
Overige bedrijfslasten	71,3	85,3
Totaal overige bedrijfslasten	408,8	441,6

De lagere overige bedrijfslasten worden onder andere veroorzaakt doordat dit jaar minder toevoegingen aan de voorzieningen zijn gedaan, onder andere vanwege een toevoeging in 2015 aan de voorziening voor opruimingskosten en saneringen. Daarnaast worden de lagere kosten veroorzaakt door gunstige inkooprijzen voor energie en doordat in 2015, in tegenstelling tot 2016, kosten zijn gemaakt voor het verwijderen van de oude Elbe-duiker in Duitsland.

De mutaties in de voorziening voor opruimingskosten en saneringen van € 14,8 miljoen (2015: € 31 miljoen) en de mutaties in de voorziening voor incurante voorraden van € 0,5 miljoen nadelig (2015: € 0,1 miljoen nadelig) zijn onder de 'overige bedrijfslasten' opgenomen.

24. Financieringsbaten

<i>In € miljoenen</i>	2016	2015
Rentebaten	2,0	1,9
Resultaten op vreemde valuta	0,2	0,9
Totaal financieringsbaten	2,2	2,8

De rentebaten hebben betrekking op uitgezette gelden en vorderingen.

25. Financieringslasten

<i>In € miljoenen</i>	2016	2015
Rentelasten	123,4	132,1
Resultaten op vreemde valuta	0,6	-
Overige financieringslasten	3,2	3,1
Totaal financieringslasten	127,2	135,2

De rentelasten van de financiële verplichtingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs bedragen € 122,6 miljoen (2015: € 137,3 miljoen). De rentelasten met betrekking tot (kortlopende) financieringen bedragen € 2,0 miljoen (2015: € 2,4 miljoen). Van de rentelasten is in 2016 in totaal € 2,7 miljoen geactiveerd (2015: € 7,6 miljoen) rekening houdend met een gewogen gemiddelde rentevoet van 3,2% (2015: 3,6%).

In de 'overige financieringslasten' in 2016 is een mutatie van € 0,7 miljoen positief (2015: € 1,2 miljoen positief) verwerkt die betrekking heeft op financiële verplichtingen die gewaardeerd zijn tegen reële waarde en waarvan de waardeverminderingen in de winst-en-verliesrekening worden verantwoord. Voor aanvullende informatie verwijzen wij naar punt 6 van de nadere toelichting op de geconsolideerde balans.

26. Belastingen

De belastinglast over het resultaat in de geconsolideerde winst-en-verliesrekening bestaat uit de volgende componenten:

<i>In € miljoenen</i>	2016	2015
Verschuldigde vennootschapsbelasting over het boekjaar	159,0	144,8
Verschuldigde vennootschapsbelasting over voorgaande jaren	-/- 9,0	-/- 0,2
Mutatie in uitgestelde belastingen	-/- 114,1	26,8
Totale belastinglast	35,9	171,4

De aansluiting tussen het effectieve belastingtarief en het toepasselijke belastingtarief voor de geconsolideerde jaarrekening is als volgt:

<i>In procenten</i>	2016	2015
Winst-en-verliesrekening		
Toepasselijk belastingtarief Nederland	25,0	25,0
Effect van belastingtarieven in andere landen	-	0,2
Aanpassingen uit voorgaande jaren	-/- 4,8	-
Effect tariefswijziging op de uitgestelde belastingen	0,8	-
Effect innovatiebox	-/- 1,1	-
Overige verschillen	-/- 3,5	-/- 1,5
Effectief tarief	16,4	23,7
Uitgestelde belastingen		
Toepasselijk tarief (voor volgende boekjaren)	25,0	25,0
Effectief tarief (voor volgende boekjaren)	25,0	25,0

De aanpassingen uit voorgaande jaren betreffen met name de toepassing over voorgaande jaren van de fiscale innovatiebox door N.V. Nederlandse Gasunie. De overige verschillen betreffen niet-belaste bedragen als gevolg van toepassing van de deelnemingsvrijstelling.

27. Aantal werknemers

De gemiddelde personeelsbezetting in fulltime-equivalenten bedraagt voor 2016 1.759 (2015: 1.726). De personeelsbezetting bedraagt ultimo 2016 1.771 fulltime-equivalenten (2015: 1.748).

28. Uitgekeerd en voorgesteld dividend

De Raad van Bestuur stelt voor om van de winst over 2016 € 73,4 miljoen toe te voegen aan de algemene reserve en € 110,1 miljoen aan de aandeelhouder uit te keren. Dit dividendvoorstel is niet verwerkt in de balans per 31 december 2016 en de toelichting. De winst over 2015 bedroeg € 552,9 miljoen en hiervan is € 331,7 miljoen als dividend uitgekeerd in 2016.

29. Financiële informatie per segment

De informatie wordt gesegmenteerd naar de activiteiten van de groep. De operationele segmenten weerspiegelen de managementstructuur van de groep. De volgende segmenten worden onderscheiden:

- *Gasunie Transport Services*
Dit segment beslaat het netbeheer in Nederland en is verantwoordelijk voor de aansturing van transport, de ontwikkeling van leidingnet en bijbehorende installaties en het bevorderen van de marktwerking. Dit segment omvat de entiteiten Gasunie Transport Services B.V. en Gasunie Grid Services B.V.
- *Gasunie Deutschland*
Dit segment beslaat het netbeheer Duitsland en is verantwoordelijk voor de aansturing van transport, de ontwikkeling van leidingnet en bijbehorende installaties en het bevorderen van de marktwerking.
- *Participations*
Dit segment richt zich op het optimaal benutten van de bestaande deelnemingen en het faciliteren van de komst van nieuwe gasstromen naar Noordwest-Europa via LNG-aanvoer en lange afstandspijpleidingen. Deelname in (inter)nationale projecten op het gebied van aardgasinfrastructuur in Nederland en Duitsland maakt hiervan eveneens deel uit. Onder dit segment vallen tevens de joint arrangements voor pijpleidingen die het Gasunie-transportnet verbinden met buitenlandse markten, zoals de BBL-leiding naar het Verenigd Koninkrijk.

De grondslagen van waardering en resultaatbepaling van de segmenten wijken niet af van de grondslagen zoals die in de geconsolideerde en vennootschappelijke jaarrekening worden gehanteerd.

De activa, verplichtingen, opbrengsten en resultaten van een segment omvatten zowel posten die rechtstreeks tot dat segment behoren als posten die redelijkerwijs aan dat segment kunnen worden toegerekend. De transactie prijzen voor leveringen tussen segmenten worden bepaald op zakelijke basis.

I. Informatie over activa

<i>In € miljoenen</i>	Activa	
	31 dec. 2016	31 dec. 2015
Segmenten		
- Gasunie Transport Services	6.489,2	6.917,6
- Gasunie Deutschland	1.459,8	1.403,8
- Participations	1.431,1	1.417,3
Segmententotaal	9.380,1	9.738,7
Niet-gealloceerde activa	891,1	623,1
Totaal geconsolideerde activa	10.271,2	10.361,8

De gealloceerde activa bevat de materiële vaste activa, de immateriële vaste activa, de investeringen in joint ventures, de investeringen in geassocieerde deelnemingen en de overige kapitaalbelangen. De niet-gealloceerde activa bevat de uitgestelde belastingvorderingen en de vlottende activa.

II. Informatie over opbrengsten en resultaat

In € miljoenen	Opbrengsten		Segmentresultaat	
	2016	2015	2016	2015
Segmenten				
- Gasunie Transport Services	1.208,5	1.178,6	80,5	504,7
- Gasunie Deutschland	235,2	290,4	102,3	134,0
- Participations	213,0	226,2	100,4	147,3
Inter-segment	-/- 108,9	-/- 64,2		
Segmententotaal	1.547,8	1.631,0	283,2	786,0
Niet-gealloceerde financiële baten en lasten			-/- 63,8	-/- 61,7
Resultaat vóór belastingen			219,4	724,3
Belastingen			-/- 35,9	-/- 171,4
Opbrengsten en resultaat na belastingen over de periode	1.547,8	1.631,0	183,5	552,9

Gedurende 2016 heeft het segment Gasunie Transport Services voor € 27,1 miljoen (2015: € 1 miljoen), het segment Gasunie Deutschland voor € 0,5 miljoen (2015: € 0,5 miljoen) en het segment Participations voor € 81,3 miljoen (2015: € 62,7 miljoen) aan inter-segment diensten geleverd.

III. Overige segmentinformatie

In € miljoenen	Investerings in vaste activa	
	2016	2015
Segmenten		
- Gasunie Transport Services	266,2	246,6
- Gasunie Deutschland	80,2	86,7
- Participations	10,0	25,3
Segmententotaal	356,4	358,6

De vermelde vaste activa bevat de materiële vaste activa, de immateriële vaste activa, de investeringen in joint ventures, de investeringen in geassocieerde deelnemingen en de overige kapitaalbelangen.

<i>In € miljoenen</i>	Afschrijvingen		Andere materiële niet-geldelijke posten dan afschrijvingen	
	2016	2015	2016	2015
Segmenten				
- Gasunie Transport Services	235,6	230,8	467,0	36,1
- Gasunie Deutschland	34,8	29,9	4,4	4,4
- Participations	34,2	35,3	0,2	0,6
Segmententotaal	304,6	296,0	471,6	41,1

De 'andere materiële niet-geldelijke posten dan afschrijvingen' betreffen de bijzondere waardervermindering van het gastransportnet in Nederland (€ 450 miljoen) en dotaties aan en vrijval van voorzieningen.

<i>In € miljoenen</i>	Investerings in joint ventures en geassocieerde deelnemingen		Aandeel in het vermogen van joint ventures en geassocieerde deelnemingen	
	2016	2015	31 dec. 2016	31 dec. 2015
Segmenten				
- Gasunie Transport Services	-	-	-	-
- Gasunie Deutschland	-	-	163,1	96,2
- Participations	0,2	3,3	81,6	73,6
Segmententotaal	0,2	3,3	244,7	169,8

<i>In € miljoenen</i>	Acquisities in joint ventures en geassocieerde deelnemingen		Aandeel in resultaat joint ventures en geassocieerde deelnemingen	
	2016	2015	2016	2015
Segmenten				
- Gasunie Transport Services	-	-	-	-
- Gasunie Deutschland	56,1	-	11,4	19,8
- Participations	-	10,6	22,5	22,0
Segmententotaal	56,1	10,6	33,9	41,8

31. Informatie over producten en diensten

<i>In € miljoenen</i>	Opbrengsten van derden	
	2016	2015
Gastransport	1.440,8	1.500,9
Overige activiteiten	107,0	130,1
Totaal	1.547,8	1.631,0

32. Geografische informatie

Bij het bepalen van de opbrengsten van derden en de vaste activa per geografisch gebied wordt primair bepaald aan de hand van het gebied, waar de activiteiten plaatsvinden. De N.V. Nederlandse Gasunie heeft activiteiten in twee geografische gebieden: in Nederland en buiten Nederland.

<i>In € miljoenen</i>	Opbrengsten van derden		Vaste activa	
	2016	2015	31 dec. 2016	31 dec. 2015
Nederland	1.237,3	1.262,2	7.190,1	7.632,6
Buiten Nederland	310,5	368,8	2.190,0	2.106,1
Totaal	1.547,8	1.631,0	9.380,1	9.738,7

De vermelde vaste activa bevat de materiële vaste activa, de immateriële vaste activa, de investeringen in joint ventures, de investeringen in geassocieerde deelnemingen en de overige kapitaalbelangen.

33. Belangrijke cliënten

De vennootschap behaalde in 2016 en 2015 tenminste 10% van haar externe opbrengsten ter zake van gastransport bij één enkele externe cliënt.

34. Verbonden partijen

De dienstverlening tussen de N.V. Nederlandse Gasunie en haar verbonden partijen vindt plaats op zakelijke gronden (at arm's length).

GasTerra B.V. is een verbonden partij, omdat de Staat der Nederlanden direct en indirect invloed van betekenis heeft. De groepsmaatschappij Gasunie Transport Services B.V. verleent gastransportdiensten aan GasTerra B.V. Deze diensten worden uitgevoerd in overeenstemming met het bepaalde in de Gaswet waarbij Gasunie Transport Services B.V. is gehouden om non-discriminatoir te handelen en conform aanvraag zaken te doen. De in rekening gebrachte tarieven zijn vastgesteld door de Nederlandse toezichthouder (ACM), welke onafhankelijk is van de Staat der Nederlanden. GasTerra B.V. kan als belangrijke cliënt worden gekwalificeerd.

De dienstverlening tussen de N.V. Nederlandse Gasunie en haar joint ventures en geassocieerde deelnemingen is niet van materiële omvang.

De Raad van Bestuur kwalificeert ook als verbonden partij. Voor de bestuurdersbeloning van de bestuurders wordt verwezen naar noot 22 van de geconsolideerde jaarrekening.

35. Honoraria externe accountant

Ten laste van de rechtspersoon zijn in het boekjaar de volgende honoraria gekomen ter zake van werkzaamheden die door de accountantsorganisatie zijn uitgevoerd die belast is met het onderzoek van deze jaarrekening. In deze opgave zijn mede begrepen de overeenkomstige honoraria bij de geconsolideerde dochtermaatschappijen.

<i>In € miljoenen</i>	Totaal		Waarvan	
	PricewaterhouseCoopers		PricewaterhouseCoopers	
	2016	2015	2016	2015
Onderzoek van de jaarrekening	0,7	0,7	0,6	0,5
Andere controleopdrachten	0,2	0,2	0,2	0,2
Adviesdiensten op fiscaal terrein	-	-	-	-
Andere niet-controlediensten	-	0,1	-	-
Totaal honoraria externe accountant	0,9	1,0	0,8	0,7

36. Gebeurtenissen na de balansdatum

Er zijn geen gebeurtenissen na de balansdatum met belangrijke financiële gevolgen.

Vennootschappelijke jaarrekening

Vennootschappelijke balans per 31 december (vóór winstbestemming)

In € miljoenen	Nadere toelichting	2016	2015
Activa			
Vaste activa			
- materiële vaste activa	1	3,1	2,6
- financiële vaste activa	2	9.860,4	10.582,3
Totaal vaste activa		9.863,5	10.584,9
Vlottende activa			
- voorraden		35,2	30,2
- handels- en overige vorderingen		15,2	21,5
- vorderingen op groepsmaatschappijen	3	37,8	12,1
- vorderingen op joint ventures		0,3	0,1
- geldmiddelen en kasequivalenten		228,6	43,4
Totaal vlottende activa		317,1	107,3
Totaal activa		10.180,6	10.692,2
Passiva			
Eigen vermogen			
- geplaatst kapitaal	4	0,2	0,2
- herwaarderingsreserve	5	1.761,1	1.957,2
- wettelijke reserve deelnemingen	6	381,8	213,1
- algemene reserve	7	3.275,3	2.994,1
- resultaat boekjaar	8	183,5	552,9
		5.601,9	5.717,5
Voorzieningen	9	112,8	123,5
Langlopende verplichtingen			
- rentedragende leningen		3.164,3	2.985,7
Kortlopende verplichtingen			
- kortlopende financieringsverplichtingen		771,4	1.001,4
- handelsschulden en overige te betalen posten	10	220,1	192,1
- schulden aan groepsmaatschappijen	11	310,1	672,0
Totaal passiva		10.180,6	10.692,2

Vennootschappelijke winst-en-verliesrekening

<i>In € miljoenen</i>	Nadere toelichting	2016	2015
Opbrengsten		538,1	519,8
Personeelskosten	13	-/- 170,9	-/- 166,7
Overige bedrijfslasten	14	-/- 373,7	-/- 358,7
Afschrijvingen		-/- 0,6	-/- 0,3
Totale lasten		-/- 545,2	-/- 525,7
Bedrijfsresultaat		-/- 7,1	-/- 5,9
Financieringsbaten en -lasten	16	37,8	56,7
Aandeel in resultaat groepsmaatschappijen, geassocieerde deelnemingen en joint ventures	17	164,5	543,6
Resultaat vóór belastingen		195,2	594,4
Belastingen	18	-/- 11,7	-/- 41,5
Resultaat na belastingen	8	183,5	552,9

Toelichting op de vennootschappelijke financiële overzichten

Grondslagen van waardering en resultaatbepaling

De vennootschappelijke jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met in Nederland algemeen aanvaarde grondslagen voor de financiële verslaggeving en de wettelijke bepaling inzake de jaarrekening (NL GAAP) waarbij gebruik is gemaakt van de in Burgerlijk Wetboek 2 artikel 362 lid 8 geboden mogelijkheid om in de vennootschappelijke jaarrekening de waarderingsgrondslagen toe te passen die ook worden toegepast in de geconsolideerde jaarrekening. Dit betreffen de bepalingen van de IFRS, zoals bekrachtigd door de Europese Unie.

Voor de grondslagen voor de waardering van de activa en passiva en voor de bepaling van het resultaat wordt verwezen naar de toelichting op de geconsolideerde balans en winst-en-verliesrekening. In deze toelichting worden de aanvullingen op de toelichting op de geconsolideerde financiële overzichten vermeld.

Belangen in groepsmaatschappijen worden gewaardeerd op netto-vermogenswaarde. Indien en voor zover de vennootschap niet zonder beperking uitkering van de resultaten aan haar kan bewerkstelligen, worden de resultaten in een wettelijke reserve opgenomen.

Nadere toelichting op de vennootschappelijke balans

1. Materiële vaste activa

<i>In € miljoenen</i>	Boekwaarde per 1 jan. 2016	Investe- ringen	Afschrij- vingen	Boekwaarde per 31 dec. 2016
Andere vaste bedrijfsmiddelen	2,2	1,3	0,7	2,8
Vaste bedrijfsmiddelen in uitvoering	0,4	-/- 0,1	-	0,3
Totaal voor boekjaar 2016	2,6	1,2	0,7	3,1

<i>In € miljoenen</i>	Boekwaarde per 1 jan. 2015	Investe- ringen	Afschrij- vingen	Boekwaarde per 31 dec. 2015
Andere vaste bedrijfsmiddelen	0,9	1,6	0,3	2,2
Vaste bedrijfsmiddelen in uitvoering	0,1	0,3	-	0,4
Totaal voor boekjaar 2015	1,0	1,9	0,3	2,6

<i>In € miljoenen</i>	Aanschaf- waarde per 31 dec. 2016	Cumulatieve afschrijvingen *) per 31 dec. 2016	Aanschaf- waarde per 31 dec. 2015	Cumulatieve afschrijvingen *) per 31 dec. 2015
Andere vaste bedrijfsmiddelen	3,8	1,0	2,5	0,3
Vaste bedrijfsmiddelen in uitvoering	0,3	-	0,4	-
Totaal	4,1	1,0	2,9	0,3

*) *Inclusief eventuele bijzondere waardeverminderingen.*

2. Financiële vaste activa

<i>In € miljoenen</i>	2016	2015
Groepsmaatschappijen		
Kapitaalbelang per 1 januari	5.312,4	5.112,2
Mutaties		
- investeringen	749,7	3,7
- rechtstreekse eigen vermogen mutaties	33,6	22,8
- resultaat groepsmaatschappijen	161,6	541,5
- desinvesteringen	-/- 4,7	-/- 32,6
- terugbetaling agio	-	-/- 335,2
- ontvangen dividend	-/- 625,3	
Kapitaalbelang per 31 december	5.627,3	5.312,4
Financiering per 1 januari	5.258,4	5.316,7
Mutaties		
- verstrekte langlopende leningen	101,7	96,6
- aflossing langlopende leningen	-/- 1.137,8	-/- 155,0
Financiering per 31 december	4.222,3	5.258,3
Balans per 31 december	9.849,6	10.570,7
Investeringen in geassocieerde deelnemingen	10,8	11,6
Totaal financiële vaste activa	9.860,4	10.582,3

Het kortlopend deel van de langlopende leningen bedraagt ultimo 2016 € 20 miljoen (2015: € 20 miljoen). Dit bedrag is in bovenstaande tabel opgenomen in de financiering van de groepsmaatschappijen.

De rentevoet over de verstrekte langlopende leningen aan groepsmaatschappijen bedraagt de gewogen gemiddelde rentekostenvoet van de lange leningenportefeuille van de N.V. Nederlandse Gasunie met een opslag van 12,5 basispunten.

De verstrekte langlopende lening aan Gasunie Transport Services B.V. bedraagt ultimo 2016 € 3.207,6 miljoen (2015: € 4.227,1 miljoen). Dit betreft een leningfaciliteit van € 6 miljard, welke ter beschikking is gesteld op 1 januari 2014. De looptijd van deze faciliteit eindigt op 31 december 2029 en heeft een mogelijkheid tot verlenging. De partijen zijn overeengekomen dat tussentijds op de faciliteit kan worden getrokken dan wel afgelost. Er is geen aflossingsschema vastgesteld.

Per 1 januari 2016 heeft Gasunie Transport Services B.V. het eigendom van het regionaal gastransportnetwerk in Nederland en de daarmee samenhangende activa, passiva en activiteiten tegen boekwaarde afgesplitst naar Gasunie Grid Services B.V. De N.V. Nederlandse Gasunie heeft de afsplitsing van het regionaal gastransportnetwerk intern gefinancierd door het verstrekken van eigen vermogen aan Gasunie Grid Services B.V.

Gasunie Transport Services B.V. is de netbeheerder van het landelijk gastransportnet in de zin van de Gaswet. De Minister heeft regels gesteld ten aanzien van goed financieel beheer door een netbeheerder in het 'Besluit Financieel Beheer Netbeheerder'. Deze regels bestaan uit een aantal financiële ratio's waaronder een eigenvermogensminimum. Per kwartaal wordt beoordeeld, rekening houdend met de bepalingen in het 'Besluit Financieel Beheer Netbeheerder', of er afgelost dan wel getrokken moet worden op de faciliteit.

De verstrekte langlopende leningen aan Gastransport Noord-West Europa Holding B.V. bedragen ultimo 2016 € 604 miljoen (2015: € 570 miljoen). De looptijd van deze leningen eindigen op 31 december 2022 en 2023. De partijen zijn voor alle leningen overeengekomen dat gehele of gedeeltelijke tussentijdse aflossingen mogelijk zijn.

De verstrekte langlopende lening aan EnergyStock B.V. bedraagt ultimo 2016 € 225 miljoen (2015: € 245 miljoen). De looptijd van deze lening eindigt op 1 december 2028 en wordt vanaf 2014 twee keer per jaar afgelost met € 10 miljoen tot de lening volledig is afgelost. Hiernaast bestaat de mogelijk twee keer per jaar vrijwillig af te lossen met een maximum van € 25 miljoen.

De verstrekte langlopende leningen aan Gasunie BBL B.V. bedragen ultimo 2016 € 128 miljoen (2015: € 130,1 miljoen). Dit betreft onder andere een leningfaciliteit van € 200 miljoen, welke ter beschikking is gesteld op 12 december 2014. De looptijd van deze faciliteit eindigt op 1 december 2024 en heeft een mogelijkheid tot verlenging. De partijen zijn overeengekomen dat tussentijds op de faciliteit kan worden getrokken dan wel afgelost. Er is geen aflossingsschema vastgesteld. Hiernaast waren twee langlopende leningen verstrekt. Beide leningen zijn geheel vervroegd afgelost in 2015.

De verstrekte langlopende lening aan Gasunie Peakshaver B.V. bedraagt ultimo 2016 € 57,5 miljoen (2015: € 85,9 miljoen). Dit betreft een leningfaciliteit van € 95 miljoen, welke ter beschikking is gesteld op 1 januari 2014. De looptijd van deze faciliteit eindigt op 1 december 2023 en heeft een mogelijkheid tot verlenging. De partijen zijn overeengekomen dat tussentijds op de faciliteit kan worden getrokken dan wel afgelost. Er is geen aflossingsschema vastgesteld.

Er zijn geen overige bijzondere voorwaarden overeengekomen tussen de N.V. Nederlandse Gasunie en de groepsmaatschappijen met betrekking tot de verstrekte langlopende leningen.

Voor een toelichting op de investeringen in geassocieerde deelnemingen verwijzen wij naar punt 7 van de nadere toelichting op de geconsolideerde balans in de geconsolideerde jaarrekening.

3. Vorderingen op groepsmaatschappijen

Dit betreft vorderingen samenhangend met de uitvoering van bedrijfsactiviteiten voor de groepsmaatschappijen en nog te ontvangen dividenden. Over het saldo van deze vorderingen wordt 0% rente per jaar berekend (2015: 0%).

4. Geplaatst kapitaal

Het maatschappelijk kapitaal bedraagt € 756.000 en is verdeeld in 7.560 aandelen van elk € 100 nominaal. Hiervan zijn 1.513 aandelen geplaatst en volgestort.

De geplaatste aandelen worden gehouden door de Staat der Nederlanden.

De mutaties in het geplaatst kapitaal zijn als volgt:

<i>In €</i>	2016	2015
Stand per 1 januari	151.300	151.300
Mutaties	-	-
Stand per 31 december	151.300	151.300

5. Herwaarderingsreserve

De mutaties in de herwaarderingsreserve zijn als volgt:

<i>In € miljoenen</i>	2016	2015
Stand per 1 januari	1.957,2	2.022,0
Gerealiseerd deel van de ongerealiseerde herwaardering	-/- 195,1	-/- 63,5
Overgeboekt naar de winst-en-verliesrekening, waarvan vennootschapsbelasting	-/- 1,3 0,3	-/- 1,7 0,4
Stand per 31 december	1.761,1	1.957,2

De herwaarderingsreserve ultimo 2016 heeft evenals in 2015 betrekking op de herwaardering van de materiële vaste activa per 1 januari 2004, welke per 1 januari 2014 is overgedragen aan Gasunie Transport Services B.V. en Gasunie Peakshaver B.V. en in 2016 aan Gasunie Grid Services B.V., en de cash flow hedge van de N.V. Nederlandse Gasunie gerelateerd aan een tweetal obligatieleningen.

<i>In € miljoenen</i>	31 dec. 2016	31 dec. 2015
Herwaardering van de materiële vaste activa per 1 januari 2004	1.758,1	1.953,2
Cash flow hedge N.V. Nederlandse Gasunie, waarvan vennootschapsbelasting	4,0 -/- 1,0	5,4 -/- 1,4
	3,0	4,0
Totaal	1.761,1	1.957,2

6. Wettelijke reserve deelnemingen

De mutaties in de wettelijke reserve deelnemingen zijn als volgt:

<i>In € miljoenen</i>	2016	2015
Stand per 1 januari	213,1	193,0
Mutatie in cash flow hedge reserve met betrekking tot joint ventures	0,9	9,4
Mutatie van tegen reële waarde gewaardeerde overige kapitaalbelangen	35,3	10,5
Aandeel in niet zonder beperking uitkeerbare ingehouden winsten	132,5	0,2
Stand per 31 december	381,8	213,1

Het aandeel in niet zonder beperking uitkeerbare ingehouden winsten betreft met name de winsten van Gasunie Transport Services, de beheerder van het Nederlandse gastransport netwerk. De Minister heeft regels gesteld ten aanzien van goed financieel beheer door een netbeheerder in het 'Besluit Financieel Beheer Netbeheerder' bestaande uit een aantal financiële ratio's waaronder een eigenvermogensminimum. Deze regels beperken de uitkering van ingehouden winsten aan N.V. Nederlandse Gasunie door Gasunie Transport Services.

7. Algemene reserve

De mutaties in de algemene reserve zijn als volgt:

<i>In € miljoenen</i>	2016	2015
Stand per 1 januari	2.994,1	2.686,4
Bestemming resultaat voorgaand boekjaar	221,2	241,4
Saldo van actuariële winsten en verliezen ter zake van personeelsbeloningen,	-/- 3,8	4,1
waarvan vennootschapsbelasting	1,2	-/- 1,2
Gerealiseerd deel van de ongerealiseerde herwaardering	195,1	63,5
Mutaties wettelijke reserves	-/- 132,5	-/- 0,1
Stand per 31 december	3.275,3	2.994,1

8. Resultaat boekjaar

De mutaties in het resultaat boekjaar zijn als volgt:

<i>In € miljoenen</i>	2016	2015
Stand per 1 januari	552,9	603,5
Uitgekeerd dividend	-/- 331,7	-/- 362,1
Bestemming van het resultaat	-/- 221,2	-/- 241,4
Resultaat over het boekjaar	183,5	552,9
Stand per 31 december	183,5	552,9

Dividend

De Raad van Bestuur stelt voor om van de winst over 2016 € 73,4 miljoen toe te voegen aan de algemene reserve en € 110,1 miljoen aan de aandeelhouder uit te keren. Dit dividendvoorstel is niet verwerkt in de balans per 31 december 2016 en de toelichting. De winst over 2015 bedroeg € 552,9 miljoen en hiervan is € 331,7 miljoen als dividend uitgekeerd in 2016.

De winst over 2015 bedroeg € 552,9 miljoen en hiervan is € 331,7 miljoen als dividend uitgekeerd in 2016.

	2016	2015
Uit te keren slotdividend (<i>in € miljoenen</i>)	110,1	331,7
Dividend per aandeel (<i>in € duizenden</i>)	72,8	219,3

9. Voorzieningen

<i>In € miljoenen</i>	2016	2015
Voorziening voor uitgestelde belastingverplichtingen	98,5	109,4
Voorziening voor jubileumuitkeringen	8,1	7,6
Voorziening voor secundaire arbeidsvoorwaarden na pensionering	6,2	6,5
Totaal voorzieningen	112,8	123,5

Voor een nadere specificatie van deze voorzieningen verwijzen wij naar punt 8 en 16 van de nadere toelichting op de geconsolideerde balans in de geconsolideerde jaarrekening.

10. Handelsschulden en overige te betalen posten

De handelsschulden en overige te betalen posten zijn als volgt te specificeren:

	2016	2015
Handelsschulden	42,1	39,4
Afgeleide financiële instrumenten	9,5	10,2
Belastingverplichtingen	12,5	4,9
Overige schulden en overlopende passiva	156,0	137,6
	220,1	192,1

De reële waarde van de handelsschulden en overige te betalen posten benadert de boekwaarde vanwege het kortlopende karakter ervan.

11. Schulden aan groepsmaatschappijen

De schulden aan groepsmaatschappijen betreffen met name door de vennootschap opgenomen callgelden van haar groepsmaatschappijen. Over het saldo van de callgelden wordt een interest vergoed van 0% - 1%, afhankelijk van de groepsmaatschappij.

12. Overige posten

Voor een toelichting op de overige posten in de vennootschappelijke balans verwijzen wij naar de toelichting op de desbetreffende geconsolideerde posten in de geconsolideerde jaarrekening. Ook voor de niet in de balans opgenomen verplichtingen wordt verwezen naar de toelichting bij de geconsolideerde jaarrekening aangezien deze verplichtingen nagenoeg geheel betrekking hebben op de vennootschap.

Nadere toelichting op de vennootschappelijke winst-en-verliesrekening

13. Personeelskosten

<i>In € miljoenen</i>	2016	2015
Salarissen	133,1	130,9
Sociale lasten	13,7	12,9
Pensioenkosten	24,1	23,0
Totaal personeelskosten	170,9	166,8

De toelichting op de bezoldiging van bestuurders en commissarissen is opgenomen in de toelichting op de geconsolideerde financiële overzichten.

14. Overige bedrijfslasten

<i>In € miljoenen</i>	2016	2015
Kosten uitbesteed werk en andere externe kosten	194,5	186,5
Kosten van netwerkbeheer	151,2	135,8
Overige bedrijfslasten	28,0	36,4
Totaal overige bedrijfslasten	373,7	358,7

15. Honoraria externe accountant

Voor een toelichting op de honoraria van de externe accountant verwijzen wij naar noot 35 van de geconsolideerde jaarrekening.

16. Financieringsbaten en -lasten

<i>In € miljoenen</i>	2016	2015
Rentebaten	163,9	197,7
Totaal financieringsbaten	163,9	197,7
Rentelasten	-/- 122,9	-/- 137,8
Overige financieringslasten	-/- 3,2	-/- 3,2
Totaal financieringslasten	-/- 126,1	-/- 141,0
Saldo	37,8	56,7

17. Resultaat deelnemingen

Het aandeel in het resultaat van de op nettovermogenswaarde gewaardeerde deelneming ICE Endex holding bedraagt € 2,9 miljoen (2015: € 2 miljoen).

18. Belastingen

De belasting in de winst- en verliesrekening is als volgt te onderbouwen:

<i>In € miljoenen</i>	2016	2015
Verschuldigde vennootschapsbelasting over het boekjaar	117,5	107,6
Terug te ontvangen vennootschapsbelasting over voorgaande jaren	-/- 9,4	-/- 0,5
Verschuldigde vennootschapsbelasting fiscale eenheid	108,1	107,1
Mutaties in uitgestelde belastingen	-/- 107,4	20,8
Belastinglast fiscale eenheid	0,7	127,9
Verantwoord bij Gasunie Transport Services B.V.	3,9	-/- 86,4
Verantwoord bij Gasunie Grid Services B.V.	7,1	-
Totale belastinglast	11,7	41,5

Tussen de N.V. Nederlandse Gasunie en haar Nederlandse 100%-groepsmaatschappijen bestaat een fiscale eenheid. Met deze groepsmaatschappijen is overeengekomen dat geen vennootschapsbelasting wordt doorbelast, met uitzondering van Gasunie Transport Services B.V. en Gasunie Grid Services B.V. De in de vennootschappelijke winst-en-verliesrekening opgenomen belastinglast van N.V. Nederlandse Gasunie heeft betrekking op alle tot de fiscale eenheid behorende vennootschappen, met uitzondering van Gasunie Transport Services B.V. en Gasunie Grid Services B.V.

De belastinglast ad € 11,7 miljoen (2015: € 41,6 miljoen) heeft voor € 18,7 miljoen (2015: € 29 miljoen) betrekking op resultaten uit deelnemingen binnen de fiscale eenheid van N.V. Nederlandse Gasunie en voor een bate van € 7 miljoen (2015: belastinglast € 12,5 miljoen) betrekking op het zelfstandige resultaat van de vennootschap. Het verschil tussen 2015 en 2016 heeft met name betrekking op de toepassing over 2016 en voorgaande jaren van de fiscale innovatiebox door N.V. Nederlandse Gasunie. De belastinglast ad € 11,7 miljoen is exclusief de bij Gasunie Transport Services B.V. en Gasunie Grid Services B.V. verantwoorde belastingbate ad € 11 miljoen (2015: € last 86,4 miljoen).

N.V. Nederlandse Gasunie maakt deel uit van een fiscale eenheid voor de Nederlandse vennootschapsbelasting en de omzetbelasting. Op grond hiervan is de vennootschap hoofdelijk aansprakelijk voor de schulden inzake de vennootschapsbelasting en omzetbelasting van de fiscale eenheid.

19. Overige posten in de vennootschappelijke winst-en-verliesrekening

Voor een toelichting op de overige posten in de vennootschappelijke winst-en-verliesrekening verwijzen wij naar de toelichting op de desbetreffende geconsolideerde posten in de geconsolideerde jaarrekening.

De gemiddelde personeelsbezetting in fulltime-equivalenten bedraagt voor 2016 1.538,3 (2015: 1.480), waarvan 6,8 in het buitenland (2015: 13,6)

20. Gebeurtenissen na de balansdatum

Er zijn geen gebeurtenissen na de balansdatum met belangrijke financiële gevolgen.

Overzicht deelnemingen

Naam van de vennootschap	Zetel	Aandeel in kapitaal op 31 dec. 2016
<i>Groepsmaatschappijen</i>		
Gasunie Transport Services B.V.	Groningen	100%
Gastransport Noord-West Europa B.V.	Groningen	100%
Gastransport Noord-West Europa Holding B.V.	Groningen	100%
Gastransport Noord-West Europa Services 1 B.V.	Groningen	100%
Gastransport Noord-West Europa Services 2 B.V.	Groningen	100%
Gastransport Noord-West Europa Services 3 B.V.	Groningen	100%
Gastransport Noord-West Europa Services 4 B.V.	Groningen	100%
Gasunie BBL B.V.	Groningen	100%
Gasunie Engineering B.V.	Groningen	100%
Gasunie New Energy B.V.	Groningen	100%
Gasunie LNG Holding B.V.	Groningen	100%
Gasunie Peakshaver B.V.	Groningen	100%
Gasunie Underground Storage (GUUS) B.V.	Groningen	100%
EnergyStock B.V.	Groningen	100%
Vertogas B.V.	Groningen	100%
Gasunie Deutschland GmbH & Co. KG	Hannover, Duitsland	100%
Gasunie Deutschland Services GmbH	Hannover, Duitsland	100%
Gasunie Deutschland Technical Services GmbH	Hannover, Duitsland	100%
Gasunie Deutschland Transport Services GmbH	Hannover, Duitsland	100%
Gasunie Deutschland Transport Services Holding GmbH	Hannover, Duitsland	100%
Gasunie Deutschland Verwaltungs GmbH	Hannover, Duitsland	100%
Gasunie Infrastructuur AG	Zug, Zwitserland	100%
<i>Joint operations</i>		
BBL Company V.O.F.	Groningen	60%
Arbeitsgemeinschaft GOAL/Fluxys NEL-Projektphase	Hannover, Duitsland	51,3%
<i>Joint ventures</i>		
Biogas Netwerk Twente B.V.	Almelo	50%
Gate terminal C.V.	Rotterdam	50%
Gate terminal Management B.V.	Rotterdam	50%
DEUDAN - Deutsch/Dänische Erdgastransport-GmbH	Handewitt, Duitsland	75%
DEUDAN - Deutsch/Dänische Erdgastransport-GmbH & Co. KG	Handewitt, Duitsland	33,3%
JordgasTransport GmbH	Emden, Duitsland	50%
NETRA GmbH Norddeutsche Erdgas Transversale	Emstek/Schneiderkrug, Duitsland	50%
NETRA GmbH Norddeutsche Erdgas Transversale & Co. KG	Emstek/Schneiderkrug, Duitsland	50%
Norddeutsche Erdgastransport Infrastructuur (v/h DEUDAN - Holding GmbH)	Hannover, Duitsland	44%

Naam van de vennootschap	Zetel	Aandeel in kapitaal op 31 dec. 2016
<i>Geassocieerde deelnemingen</i>		
ICE Endex Holding B.V.	Amsterdam	20,9%
GASPOOL Balancing Services GmbH	Berlin, Duitsland	16,7%

De Raad van Bestuur,

J.J. Fennema*, voorzitter

I.M. Oudejans*

U. Vermeulen, vanaf 1 mei 2016

De Raad van Commissarissen,

R. de Jong, voorzitter

D.J. van den Berg

M.M. Jonk

M.J. Poots-Bijl

W.J.A.H. Schoeber

J.P.H.J. Vermeire

Groningen, 14 maart 2017

*Statutair bestuurder

Overige gegevens

Statutaire regeling omtrent de winstbestemming

De Raad van Bestuur acht een reservering van de winst op grond van artikel 39 lid 2 van de Statuten niet noodzakelijk. Hierdoor staat de winst over het boekjaar ter vrije beschikking van de Algemene Vergadering van Aandeelhouders.

De vennootschap kan aan de aandeelhouders en andere gerechtigden tot de voor uitkering vatbare winst slechts uitkeringen doen voor zover haar eigen vermogen groter is dan het bedrag van het geplaatste kapitaal vermeerderd met de reserves die krachtens de wet moeten worden aangehouden.